

ISTRAŽIVANJE O RADNIM USLOVIMA I PRAVIMA NOVINARA/ZAKONSKI OKVIR I UPRAVLJANJE LOKALNIM MEDIJIMA U BIH

Autor: Amer Džihana

Sarajevo, januar 2021.

SAŽETAK

Ovo istraživanje fokusirano je na radne uslove i radna prava novinara i novinarki, te zakonski okvir za djelovanje lokalnih medija i upravljanje lokalnim medijima. Opći cilj istraživanja je ponuditi informacije o radnim uslovima i pravima novinara i novinarki koji rade u lokalnim medijima, kao i procijeniti informacije o zakonskom okviru koji uređuje djelovanje lokalnih medije i upravljanje njima.

Istraživanje je sprovedeno analizom relevantnog zakonodavnog okvira, anketnim istraživanjem na uzorku od 157 novinara i novinarki i fokus-grupnom istraživanju s 10 urednika i novinara iz lokalnih medija. Istraživanje je provedeno u lokalnim medijima koji djeluju na prostoru cijele Bosne i Hercegovine u periodu 26. oktobar– 31. decembar 2020.

GLAVNI NALAZI ANALIZE ZAKONODAVNOG OKVIRA SU SLJEDEĆI:

Zakonodavni okvir nudi solidnu osnovu za djelovanje lokalnih medija, ali zakone i druge propise koji reguliraju djelovanje lokalnih medija treba unaprijediti, i to kroz njihovo ujednačavanje na cijelom teritoriju BiH, kroz otklanjanje nedostataka potvrđenih u praksi i kroz praćenje najnovijih međunarodnih standarda, a pogotovo EU standarda u ovoj oblasti.

Sloboda medija ima najviše, ustavne garancije u Bosni i Hercegovini, ali ne postoje adekvatna zakonska rješenja niti neke druge općeprihvaćene smjernice (poput Kodeksa za štampu) koje bi naglasile i osnažile koncepte slobode medija i njihove nezavisnosti.

Mehanizmi kojima se osigurava nezavisnost lokalnih medija u određenoj mjeri su uspostavljeni i uglavnom se odnose na propise kojima se definiraju postupci imenovanja upravnih struktura u javnim lokalnim medijima. Postojeće odredbe često su nedorečene i neprecizne, a u praksi se svakodnevno zaobilaze.

Služenje javnom interesu – jedan od ključnih principa novinarstva kojim novinari osiguravaju kredibilitet u društvu – nije dovoljno naglašeno u dokumentima kojima se regulira rad lokalnih medija.

Radno zakonodavstvo u BiH u velikoj je mjeri usklađeno s relevantnim međunarodnim konvencijama, ali neke odredbe, poput odredbi o otkazivanju ugovora o radu su neprecizne i u praksi omogućavaju arbitrarno otpuštanje radnika s posla.

GLAVNI NALAZI ANKETNOG ISTRAŽIVANJA SU SLJEDEĆI:

Uslovi rada i radna prava

Čak 40 posto ispitanika kazali su da su u protekle tri godine bili izloženi napadima ili prijetnjama. Ovo uključuje fizičke atake, prijetnje putem interneta ili uživo, pokretanje kampanje diskreditacije, otkaze, mobing na poslu, onemogućavanje izvještavanja s određenih lokacija, hakarske napade, širenje govora mržnje itd.

Kada dođe do kršenja novinarskih prava, ispitanici smatraju da su reakcije novinarske zajednice i nevladinog sektora najadekvatnije, a najmanje su zadovoljni reakcijama političara.

Ispitanici su identificirali političare kao one koji najčešće vrše pritisak na njih. Čak tri četvrtine ispitanika (75%) navelo je da političari na vlasti u nekom periodu vrše pritiske na njih. Iza njih slijede opozicioni političari, pa oglašivači.

Novinari i novinarka u velikom broju slučajeva suočavaju se s prekovremenim radom. Čak 40 posto ispitanika izjavilo je da sedmično radi više od 40 sati.

Niske plate veoma su česte kod novinara i novinarki koji rade u lokalnim medijima. Gotovo polovina ispitanika ima nižu neto plaću od prosječne neto plaće u BiH (48%).

U pogledu uslova rada, ispitanici novinari i novinarka najmanje su zadovoljni sa stručnim usavršavanjem i finansijskim primanjima, pokazali su najveće zadovoljstvo s autonomijom koju imaju u radu, a zatim s podrškom medija u slučaju vanjskih pritisaka i napada.

Najveći broj ispitanika identificirao je autocenzuru kao pojavu s kojom se susreću (70%), a cenzura i neprimjereni zahtjevi poslodavaca također postoje, iako ne u toliko velikoj mjeri.

Percepcija vjerodostojnosti i integriteta medija u lokalnoj zajednici

Ispitanici novinari i novinarka u najvećem broju slučajeva visoko vrednuju vjerodostojnost i integritet njihovog medija u lokalnoj sredini. Vrlo je malo novinara i novinarki koji kritički propituju ulogu medija u lokalnoj zajednici.

GLAVNI NALAZI FOKUS-GRUPNOG ISTRAŽIVANJA SU SLJEDEĆI:

Uslovi i radna prava

Finansijska situacija lokalnih medija lošija je od onih na nacionalnom nivou, pa su i finansijska primanja novinara iz lokalnih medija niža od onih koji rade za medije na nacionalnom nivou.

Uslovi rada i radnih prava kod zaposlenika u javnim medijima bolji su od onih u privatnim lokalnim medijima.

Problem neplaćenog prekovremenog rada naročito je izražen kod lokalnih privatnih medija.

Napadi na novinare

Nekoliko učesnika fokus-grupe identificirali su pritiske i napade na novinare kao jedan od najvećih problema s kojima se suočavaju novinari u lokalnim medijima. Ostali učesnici nisu se izjašnjavali po ovom pitanju.

Vjerodostojnost lokalnih medija: služenje javnom interesu ili politička instrumentalizacija

Mišljenja ispitanika o vjerodostojnosti lokalnih medija su podijeljena. Jedni smatraju da lokalni mediji služe interesima javnosti, dok drugi drže da se svaka kritika u lokalnim medijima doživljava kao napad na vlast i često su mediji zbog toga ušutkani.

Budućnost lokalnih medija: privatizacija?

Većina učesnika smatra da mora doći do promjena i da će se one desiti s njihovim učešćem ili bez njega. Mišljenja o modelu privatizacije izrazito su negativna. Nasuprot tome, postoji svijest da mediji trebaju služiti javnom interesu, ali kako to postići nije do kraja iskristalizirano.

Unapređenje uslova rada i radnih prava: prijedlozi

Strateški prijedlog jeste da se lokalni mediji oslobode pritiska političkih strukutra i da počnu djelovati kao autonomni akteri koji su na usluzi javnosti. Jedan od prijedloga je da se kreira zakonska regulativa koja će osigurati veću autonomiju novinara.

Nekoliko učesnika fokus-grupe ukazalo je na potrebu solidarnosti i organiziranja novinara i novinarki na profesionalnim osnovama, te javnog ukazivanja na probleme s kojima se suočavaju.

GLAVNE PREPORUKE OVE STUDIJE SU:

- Osnažiti postojeće mehanizmi i inicijative kojima se nastoje smanjiti napadi na novinare/ke
- Pokrenuti strateške aktivnosti s ciljem umanjenja i eliminiranja političkih utjecaja na lokalne medije
- Podržati inicijative za unapređenje prava novinara i novinarki u lokalnim medijima, uključujući zahtjeve za: ukidanje neplaćenog prekovremenog rada, snažnije sindikalno i profesionalno udruživanje, unapređenje radnog zakonodavstva itd.
- Ojačati koncepte slobode medija i medijske nezavisnosti kroz propise, principe i smjernice, kao i putem svakodnevnog djelovanja relevantnih aktera (medijskih profesionalaca i vlasnika, političara, oglašivača itd)
- Otpočeti ciljane i strukturirane diskusije o budućnosti lokalnih medija

Sadržaj

SAŽETAK	2
Glavni nalazi analize zakonodavnog okvira su sljedeći:.....	2
Glavni nalazi anketnog istraživanja su sljedeći:	2
Uslovi rada i radna prava	2
Percepcija vjerodostojnosti i integriteta medija u lokalnoj zajednici.....	3
Glavni nalazi fokus-grupnog istraživanja su sljedeći:	3
Opće stanje radnih uslova i radnih prava u lokalnim medijima.....	3
Napadi na novinare	3
Vjerodostojnost lokalnih medija: služenje javnom interesu ili politička instrumentalizacija	3
Budućnost lokalnih medija: privatizacija?.....	4
Unapređenje uslova rada i radnih prava: prijedlozi	4
UVODNE NAPOMENE	7
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	9
Predmet istraživanja.....	9
Istraživačka pitanja	9
Ciljevi istraživanja	10
Metode istraživanja i uzorak.....	10
Varijable.....	16
Vrijeme i mjesto istraživanja	17
ANALITIČKI IZVJEŠTAJ.....	18
a) Zakonodavni okvir	18
b) Rezultati anketnog istraživanja	23
Uslovi rada i radna prava	23
Percepcija vjerodostojnosti	35
Okruženje u kojem djeluju mediji i novinari	36
c) Fokus-grupno istraživanje.....	38
Opće stanje radnih uslova i radnih prava u lokalnim medijima.....	38
Prekovremeni rad.....	40
Napadi na novinare	41
Vjerodostojnost lokalnih medija: služenje javnom interesu ili politička instrumentalizacija	42
Budućnost lokalnih medija: Privatizacija.....	43
Unapređenje radnih prava: prijedlozi.....	44

ZAKLJUČAK	47
a) Zakonodavni okvir	47
b) Anketno istraživanje	48
Uslovi rada i radna prava	48
Percepcija vjerodostojnosti	49
Okruženje u kojem djeluju mediji i novinari	49
c) Fokus-grupno istraživanje.....	49
Opće stanje radnih uslova i radnih prava u lokalnim medijima.....	49
Prekovremeni rad.....	50
Napadi na novinare	50
Vjerodostojnost lokalnih medija: služenje javnom interesu ili politička instrumentalizacija	50
Budućnost lokalnih medija: Privatizacija?.....	50
Unapređenje uslova rada i radnih prava: prijedlozi	50
PREPORUKE	51

UVODNE NAPOMENE

Lokalni mediji u Bosni i Hercegovini već duže vrijeme predstavljaju značajan dio medijske scene. To podjedanko važi za lokalne javne medije (oni koji su ustanovljeni od općinskih, gradskih ili kantonalnih vlasti i najvećim dijelom se finansiraju od prihoda koje dobijaju od tih vlasti) i lokalne komercijalne medije (oni koji nemaju nacionalne frekvencije ili pokrivenost veću od određene regije ili kantona, odnosno u slučaju štampe i online medija – oni koji sami sebe definiraju kao lokalne i u svojim sadržajima prvenstveno su fokusirani na lokalne teme).

No, iako ih ima veliki broj, ovi mediji nisu u poziciji da diktiraju glavne medijske trendove u zemlji. Umjesto toga, uglavnom su zaokupljeni pukim preživljavanjem i razvijanjem djelovanja koja imaju sve manje veza s novinarstvom. U slučaju komercijalnih medija glavni akcent se stavlja na kreiranje i diseminaciju profitabilnih sadržaja dok se za teme od javnog interesa ostavlja sve manje i manje prostora. U slučaju javnih lokalnih medija, glavna je preokupacija zadovoljavanje interesa dominantnih političkih snaga koje kontroliraju većinu finansija ovih medija.

U ovakvom okruženju razvijaju se prakse koje su izuzetno nepovoljne za razvoj slobodnog i nezavisnog novinarstva koje bi trebalo biti na usluzi građanima. Loši uslovi rada, nepostojanje mehanizama zaštite novinara i mehanizama uredničke i novinarske autonomije, potplaćenost i nedovoljna stručnost samo su neke od karakteristika lokalnog novinarstva. Na drugoj strani, izloženost vanjskim pritiscima u nekim je segmentima pogubnija negoli kada se radi o novinarstvu na nacionalnom nivou. Iako novinari i novinarka lokalnih medija rijetko pokreću teme koje uzbuđuju političke i ekonomske moćnike, onda kada to urade suočavaju se s vrlo teškim posljedicama. Sklonjeni od očiju javnosti, novinari u malim sredinama teško uspejavaju alarmirati širu javnost da im pomogne u suočavanju s prijetnjama i pritiscima.

Imajući u vidu da lokalni mediji imaju značajan potencijal za pospješivanje demokratskih procesa u lokalnim zajednicama, kroz informiranje o lokalnim temama, omogućavanje rasprava lokalnih aktera o važnim pitanjima, povećanje transparentnosti i odgovornosti lokalnih organa vlasti, interakciju s građanima o društvenim pitanjima i problemima itd., neophodno je povećanu pažnju posvetiti uslovima u kojima rade novinari i novinarka u lokalnim medijima, kao i širem okruženju unutar kojeg djeluju lokalni mediji.

Novinari u lokalnim medija suočavaju se s narastajućim restrikcijama u području slobode izražavanja i slobode medija. Nasuprot tome, ne postoji sistematski pristup kojim bi se suzbile zloupotrebe u medijima kao i različiti pritisci na novinarstvo i medije koji dolaze od vlada i njihovih institucija, kao i drugih političkih i ekonomskih centara moći. U dosadašnjem periodu, država je pokazala vrlo mali kapacitet u pogledu garantiranja sigurnosti novinarima i novinarkama. Iako je zakonodavni okvir za slobodno djelovanje medija u određenoj mjeri razvijen, u praksi te formalne garancije medijskih sloboda često ne bivaju implementirane.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u širem smislu predstavljaju medijske slobode, mogućnost građana da pristupe informacijama putem lokalnih medija, kao i ukupni integritet koji mediji imaju u lokalnim zajednicama u BiH. U užem smislu, predmet istraživanja predstavljaju radni uslovi i radna prava novinara i novinarki, te zakonski okvir za djelovanje lokalnih medija i upravljanje lokalnim medijima. Specifično, predmet istraživanja predstavljaju različiti pravni i *policy* dokumenti koji reguliraju ovu oblast, kao i percepcije medijskih zaposlenika o njihovom položaju i okruženju u kojem djeluju.

Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja dizajnirana su tako da identificiraju osnovne izazove i prilike u dvije osnovne oblasti koje su predmet istraživanja. Prva oblast odnosi se na zakonodavni okvir kojim se definira djelovanje lokalnih medija i upravljanje tim medijima. Drugo područje uključuje uslove rada novinara i novinarki, kao i pitanje njihovih radnih prava.

U pogledu zakonodavnog okvira u kojem djeluju mediji ispitat će se sljedeće:

- Identifikacija zakonodavnog okvira (zakona, podzakonskih akata, samoregulacijskih mehanizama) kojima se reguliranja osnivanje i djelovanje lokalnih medija (javnih i privatnih) u područjima štampe, radija, televizije i online medija.
- Identifikacija i analiza odredbi kojima se garantira nezavisnost, slobodno djelovanje medija i djelovanje medija u javnom interesu
- Procjena u kojoj su mjeri postojeće odredbe usklađene s EU standardima koji su relevantni za oblasti medijske nezavisnosti i medijski sloboda.

Kod ispitivanja radnih uslova i radnih prava novinara i novinarki, pažnja će se usmjeriti na sljedeća pitanja:

- Identifikacija zakonodavnog okvira relevantnog za radna prava novinara, kao i relevantnih odredbi kojima se reguliraju radni uslovi i radna prava novinara i novinarki.
- Identifikacija izazova i prilika, rizika i podsticaja s kojima se susreću novinari u lokalnim medijima, a vezani su za radne uslove i radna prava?
- Ispitivanje percepcije novinara i novinarki o tome kako prevazići izazove i rizike da bi se kreiralo demokratsko društvo bazirano na poštivanju slobode izražavanja i slobode medija i novinarskih prava?

- Ispitivanje percepcije novinara i novinarki o praksama lokalnih sudova u pogledu medijskih sloboda, slobode informiranja za građane i medijskog integriteta u lokalnoj zajednici.

Ciljevi istraživanja

Generalni cilj istraživanja je prikupiti informacije o radnim uslovima i pravima novinara i novinarki koji rade u lokalnim medijima, kao i procijeniti informacije o zakonskom okviru koji uređuje djelovanje lokalnih medije i upravljanje njima. Konačno, istraživanje ima za cilj ponuditi set preporuka različitim akterima s ciljem unapređenja stanja u oblastima koje su predmet istraživanja.

Specifični ciljevi ovog istraživanja su sljedeći:

- Istraživanje ima za cilj identificirati glavne probleme u praksi: da li je postojeća praksa u harmoniji s postojećim zakonima i međunarodnim standardima u pogledu medijskih sloboda, slobode informacija za građane i medijskim integritetom u lokalnoj zajednici, da li neka ključna zakonska rješenja nedostaju ili da li su određena područja previše regulirana, što umanjuje njihovu efikasnost.
- Istraživanjem se nastojati pokazati kakvi su radni uslovi za medijske profesionalce u lokalnim medijima, bilo da se radi o javnim ili privatnim medijima, i s kojim problemima se oni susreću dok obavljaju profesionalne zadatke.
- Istraživanjem se želi pokazati da li se i u kojoj mjeri krše prava novinara u lokalnim zajednicama, kako se institucije ponašaju, kako reagiraju kada se pojave napadi, pritisci, prijetnje ili kršenja novinarskih radnih prava.

Metode istraživanja i uzorak

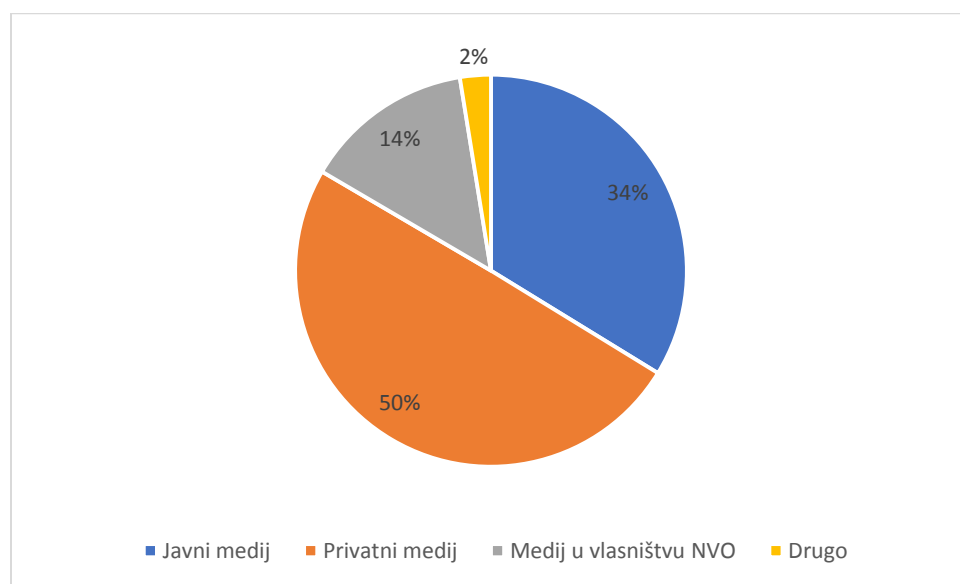
Istraživanje je provedeno korištenjem kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda. Tokom istraživanja prikupljeni su podaci i mišljenja iz primarnih i sekundarnih izvora informacija. Prilikom obrade podataka korišteni su statistički alati primjereni za deskriptivnu statistiku. Osnovne tehnike prikupljanja podataka i mišljenja su sljedeće:

- Analiza dokumenata*, uključuje zakone, podzakonske akte, izvještaje, statute, interne dokumente, te druge studije koje su adresirale pitanja relevantna za ovo istraživanje.
- Anketno istraživanje* sprovedeno je *online* putem. Anketa je kreirana korištenjem online alata – *Google Forms* i link na anketu distribuiran je ispitanicima putem emaila. Uzorak je napravljen iz baze Udruženja BH. novinari koja uključuje veliki broj novinarki i novinara iz BiH. Uzorak je uključio 440 novinara koji rade za lokalne štampane, radio, TV i online medije u BiH, a dobijeno je 157 odgovora novinarki i novinara (stopa odgovora 35,9%). Najveći broj ispitanika odgovorio je na sva anketna pitanja, ipak nisu sva pitanja dobila 157 odgovora. Osnovne karakteristike uzorka su sljedeće:

Polovina ispitanika zaposlena je u lokalnim privatnim medijima, jedna trećina u javnim medijima, a ostali dolaze iz medija koji su u vlasništvu nevladinih organizacija ili su u nekom drugom tipu vlasništva.

	Frekvencija	Procent
Javni medij	53	33.8
Privatni medij	78	49.7
Medij u vlasništvu NVO	22	14.0
Drugo	4	2.5
Ukupno	157	100.0

Tabela 1: Tip vlasništva medija u kojem ispitanici rade

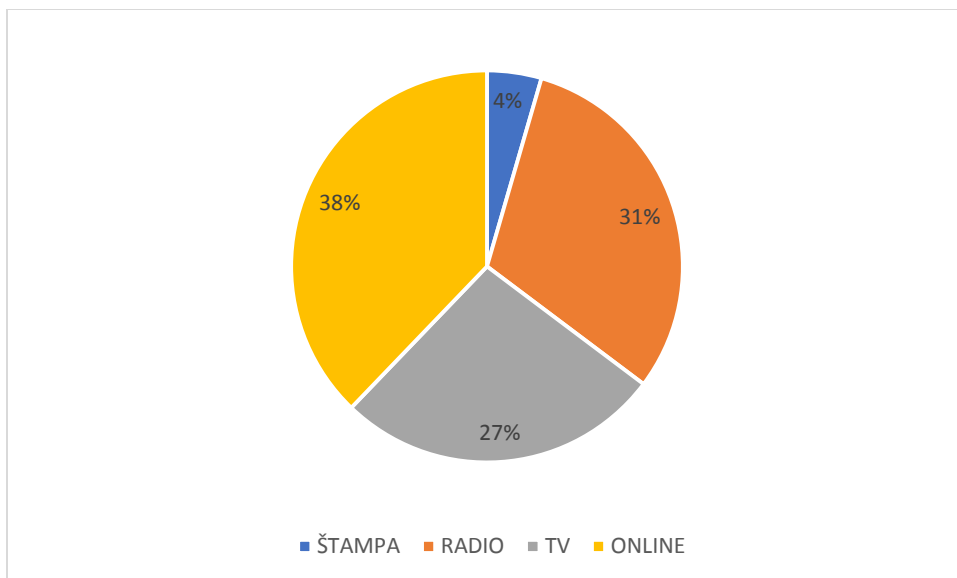

Grafikon 1: Tip vlasništva medija u kojem ispitanici rade

Najveći broj ispitanika dolazi iz online medija. Zatim, značajan broj njih dolazi iz radija i televizije. Ispitanici koji dolaze iz štampe su najmalobrojniji.

	Frekvencija	Procent
ŠTAMPA	7	4.5
RADIO	48	30.8
TV	42	26.9
ONLINE	59	37.8
Ukupno	156	100.0

Tabela 2: Vrsta medija u kojem ispitanici rade

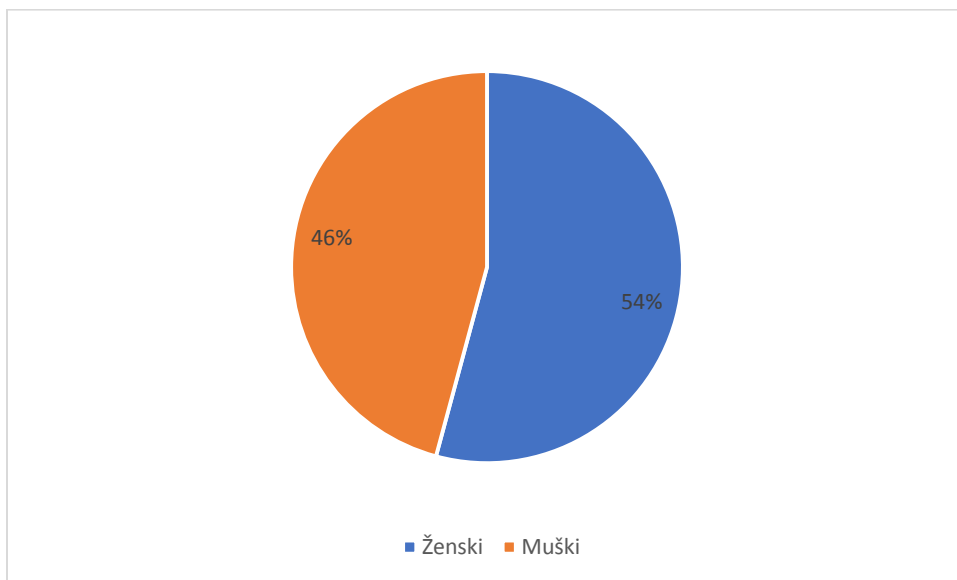

Grafikon 2: Vrsta medija u kojem ispitanici rade

U strukturi ispitanika, nešto više od polovine zastupljene su žene, a ostalo su muškarci.

	Frekvencija	Procent
Ženski	84	54.2
Muški	71	45.8
Ukupno	155	100.0

Tabela 3: Spol ispitanika

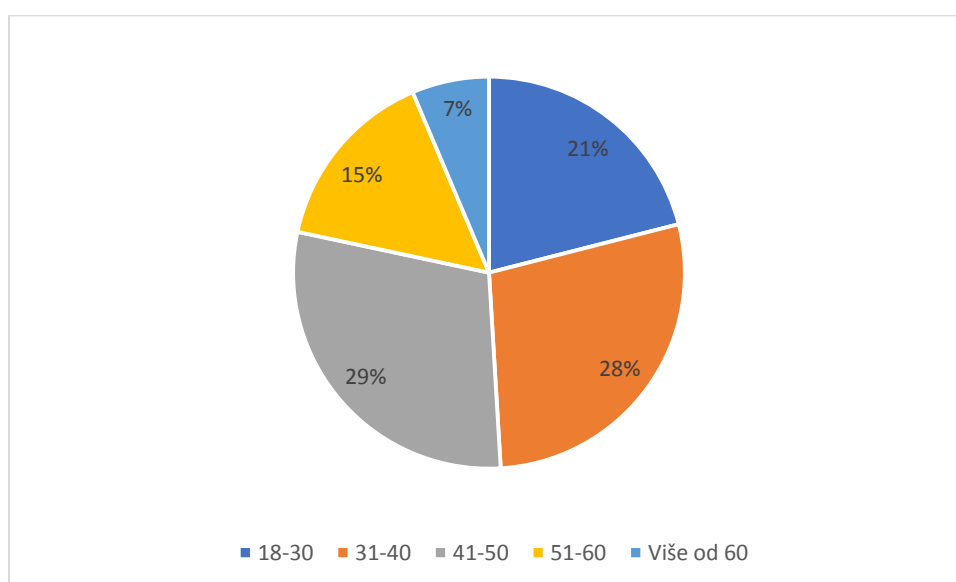

Grafikon 3: Spol ispitanika

U pogledu dobi ispitanika, više od tri četvrtine ispitanika nema više od 50 godina. Najzastupljenija je skupina od 41 do 50 godina.

	Frekvencija	Procent
18-30	33	21.0
31-40	44	28.0
41-50	46	29.3
51-60	24	15.3
Više od 60	10	6.4
Ukupno	157	100.0

Tabela 4: Dob ispitanika

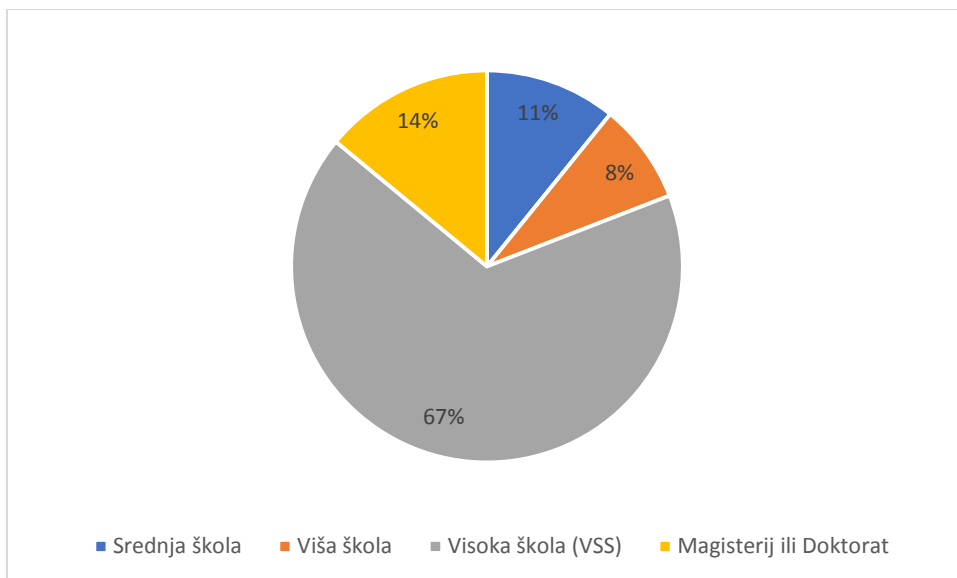

Grafikon 4: Dob ispitanika

Dvije trećine ispitanika ima stečeno visoko školsko obrazovanje, dok otprilike sličan procent otpada na one koji imaju viši ili manji obrazovni stepen od toga.

	Frekvencija	Procent
Srednja škola	17	10.8
Viša škola	13	8.3
Visoka škola (VSS)	105	66.9
Magisterij ili Doktorat	22	14.0
Ukupno	157	100.0

Tabela 5: Obrazovna struktura ispitanika

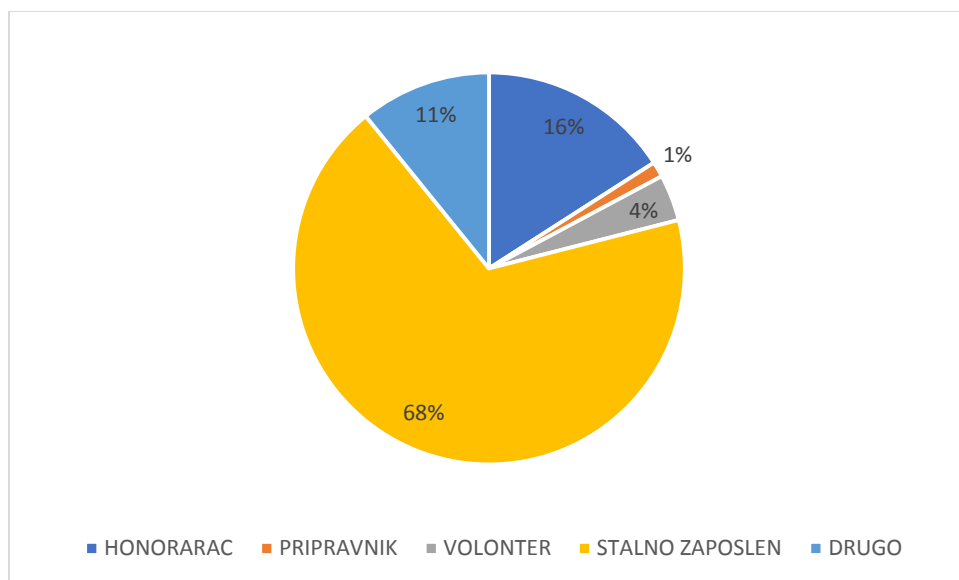

Grafikon 5: Obrazovna struktura ispitanika

Preko dvije trećine ispitanika stalno je zaposleno, a značajan je udio i honorarno zaposlenih.

	Frekvencija	Procent
HONORARAC	25	15.9
PRIPRAVNIK	2	1.3
VOLONTER	6	3.8
STALNO ZAPOSLEN	107	68.2
DRUGO	17	10.8
Ukupno	157	100.0

Tabela 6: Radni status ispitanika

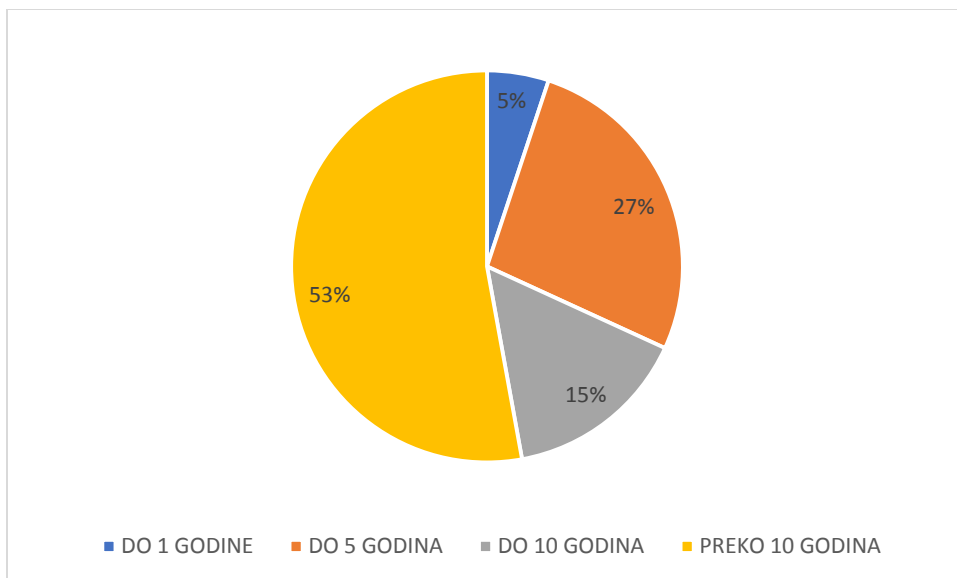

Grafikon 6: Radni status ispitanika

Preko polovine ispitanika zaposleno je u medijima više od 10 godina. Jedna četvrtina ispitanika su novinari i novinarke koji rade do pet godina.

	Frekvencija	Procent
DO 1 GODINE	8	5.1
DO 5 GODINA	42	26.8
DO 10 GODINA	24	15.3
PREKO 10 GODINA	83	52.9
Ukupno	157	100.0

Tabela 7: Dužina zaposlenja ispitanika

Grafikon 7: Dužina zaposlenja ispitanika

c) *Fokus-grupno istraživanje* je također urađeno online. Korištena je online platforma Google Meet koja omogućuje efikasnu online komunikaciju i snimanje grupne diskusije. Osnovni kriteriji za izbor učesnika u ovo istraživanje uključivali su: (a) tip medija (TV, radio, štampa, online); (b) geografska disperziranost (FBiH, RS, BD); (c) rodna raznolikost; starosna dob (početnici, novinari s iskustvom, veterani). Uzorak je obuhvatio novinare i novinarku iz lokalnih medija (štampa, radio, TV, online) iz različitih dijelova BiH (npr. Gacko, Zvornik, Brčko, Konjic, Sarajevo itd), te je kroz njega na adekvatan način predstavljena rodna i starosna raznolikost. Ukupno je učestvovalo 10 učesnika.

Varijable

Varijable koje su korištene za *analiza dokumenata* su slijedeće:

- Koji su zakonski akti (u najširem smislu riječi) relevantni za djelovanje lokalnih medija i upravljanje njima.
- Koji su zakonski akti relevantni za reguliranje radnog statusa i radnih prava novinara i novinarki u lokalnim medijima.
- U kojoj su mjeri postojeća zakonska rješenja usklađena s EU standarima u pogledu medijskih sloboda, slobode informacija za građane i medijskog integriteta u lokalnoj zajednici.
- Postoji li jaz između formalnih zakonskih odredbi i praksi? Ako da, u kojim oblastima je najizraženiji?
- Koje preporuke za prevazilaženje postojećeg stanja su već formulisane?

Varijable koje su korištene u *anketnom listiću za online intervju* su:

- Percepcija o nezavisnosti i autonomiji novinara i novinarki
- Radničko organizovanje unutar medija
- Učešće u donošenju odluka unutar medija
- Radni status
- Vanjski pritisci
- Napadi i prijetnje
- Novinarska solidarnost
- Reagirana izvanmedijskih aktera na kršenja prava novinara (sudstvo, policija, tužilaštvo, politika, biznis, nevladin sektor).
- Percepcija zakonodavnog okvira za lokalne medije
- Percepcija kvalitete upravljanja medijima
- Percepcija integriteta medija u lokalnoj zajednici

Varijable koje su korištene u fokus-grupnom istraživanju uključuju četiri oblasti::

- Percepcija glavnih izazova i prilika vezanih za radne uslove i radna prava novinara u lokalnim medijima;
- Percepcija o djelovanju unutarmedijskih (vlasništvo, ekonomski položaj medija, radno-pravni status novinara, ljudski i materijalni resursi, obrazovanje i motivacija kadrova) i izvanmedijskih aktera (sudstvo, lokalne vlasti, političke stranke, ekonomski moćnici, civilno društvo, građani) na radne uslove i radna prava novinara i novinarki.
- Percepcija učesnika o slobodi i integritetu medija u lokalnim zajednicama.
- Preporuke za uklanjanje glavnih poteškoća i unapređenje položaja novinara i novinarki.

Vrijeme i mjesto istraživanja

Istraživanje je provedeno u lokalnim medijima koji djeluju na prostoru cijele Bosne i Hercegovine (Federacija BiH i Republika Srpska, te Distrikt Brčko) u periodu 26. oktobar– 31. decembar 2020.

ANALITIČKI IZVJEŠTAJ

U ovom dijelu izvještaja predstavljeni su detaljni istraživački nalazi, počevši od pitanja vezanih za zakonodavni okvir, preko analize anketnog istraživanja, do izvještaja s održane fokus- grupe.

a) Zakonodavni okvir

Postoji velik broj zakonskih akata koji su relevantni za osnivanje i djelovanje lokalnih medija. Neki od tih propisa odnose se na sve medije u Bosni i Hercegovini, neki su specifični za određene vrste medija, a neki imaju relevantnost samo na lokalnom nivou. Pored toga, određeni broj zakona, koje kolokvijalno zovemo medijskim zakonima, ima za cilj direktno regulirati određena medijska pitanja, kao što su pitanja slobode medija, nezavisnosti, autonomije itd. Dok drugi zakoni reguliraju općenito druge oblasti koje su relevantne i za djelovanje lokalnih medija, kao što su propisi o radu i radnim pravima, odredbe o sprečavanju sukoba interesa itd.

Naprimjer, zakoni koji reguliraju pitanje zaštite od klevete nisu vezani za specifični medij u kojem je sporni sadržaj objavljen već se fokusiraju na „iznošenje i pronošnje nečeg neistinitog“. Takav sadržaj može biti iznesen na nekom skupu, ali može biti i objavljen u štampi, radiju, televiziji ili online mediju. U svim tim slučajevima, odredbe zakona o zaštiti od klevete se primjenjuju.

Na drugoj strani, Zakonom o komunikacijama BiH regulira se oblast komunikacija, a komunikacije prema ovom zakonu podrazumijevaju telekomunikacije, radio, emitiranje (uključujući kablovsku televiziju), i usluge i sredstva koja su s tim u vezi. Dakle, ovaj zakon se ne dotiče djelovanja štampe niti online medija.

U trećem slučaju, Pravilo Regulatorne agencije za komunikacije o pružanju audiovizuelnih medijskih usluga precizira odredbe koje se isključivo odnose na javne televizijske stanice i ovi propisi nisu relevantni za ostale vrste medija.

U suštini, u ovom radu nećemo se baviti svim ovim zakonima. To ne bi bilo ni moguće imajući u vidu prirodu ovog rada, a takav zadatak nije ni nužan jer je već urađeno nekoliko kvalitetnih analiza zakonodavnog okvira relevantnog za rad lokalnih medija, kao i istraživanja koja se tiču uslova rada i radnih prava.

Umjesto toga, na osnovu već urađenih istraživanja i analiza pokušat ćemo odgovoriti na neka od značajnih pitanja o adekvatnosti zakonskog okvira za lokalne medije, posebno se osvrćući na pitanja slobode i nezavisnosti medija, djelovanja medija u javnom interesu i radnih prava.

Prvo je pitanje, kakvu ocjenu možemo općenito dati za zakonodavni medijski okvir. U dosadašnjim analizama isticano je nekoliko stvari. Prvo, da je taj okvir nastao u periodu kad je međunarodna zajednica bila snažno prisutna u BiH i da je pod njenim utjecajem donesen cijeli set zakona koji su usklađeni s međunarodnim standardima. Tu spadaju zakoni od zaštite od klevete, zakoni o slobodi pristupa informacijama, Zakon o komunikacijama itd. Međutim, dvije se stvari neprestano ponavljaju kod procjene ovih zakona. Prvo, da postoji neusklađenost među zakonima jer su neki doneseni na različitim nivoima vlasti i među njima postoje određene razlike

koje dovode do različite primjene pravnih normi u praksi. Drugo, da postoji veliki jaz između slova zakona i njihove implementacije u praksi. Iako ovaj drugi zaključak često zvuči naivno, ipak se mora primjetiti da zamišljene promjene u medijskoj sferi koje su se trebale ostvariti uz pomoć ovako osmišljenog zakonskog okvira, nisu bile praćene reformama u drugim društvenim sferama, pogotovo u sferi politike koja suštinski određuje dinamiku medijskog djelovanja. Treći aspekt koji je bitno spomenuti jeste da je od vremena donošenja ovih zakona do danas proteklo gotovo 20 godina i da su u međuvremenu uspostavljeni i neki dodatni standardi u vezi medijskog djelovanja. Međutim, zbog gotovo u potpunosti zakočenog procesa donošenja novih zakona u ovoj oblasti, domaći zakoni su ostali na početku 21. stoljeća. Šta ovo znači za lokalne medije? Generalno bi se moglo kazati da im postojeći zakonski okvir nudi solidnu osnovu za njihovo djelovanje i da mnoga rješenja predstavljaju svojevrsni orijentir u situacijama kada se mediji i njihovi zaposlenici susreću s okolnostima koje su daleko od onih propisanih zakonima.

Drugo je pitanje slobode i nezavisnosti medija. U Bosni i Hercegovini postoje ustavne garancije slobode izražavanja¹, koja prema relevantnim tumačenjima obuhvata i slobodu medija². Pored toga, entitetski ustavi specifično uključuju i slobodu štampe³, a u Ustavu RS-a precizira se da je zabranjena cenzura, ali se i definiraju obaveze štampe poput obaveze blagovremenog, tačnog i objektivnog informiranja i objavljivanja ispravki.⁴ U zakonima relevantnim za rad lokalnih medija, također postoje odrednice kojima se garantira sloboda izražavanja a u nekim se eksplicitno spominje i sloboda medija, mada ovih zakoni iz različitih razloga nemaju neku naročitu važnost. Zakon o komunikacijama BiH u članu 4. prilično neodređeno referira na slobodu izražavanja. U njemu se kaže da “regulatorni principi emitiranja obuhvataju: a) zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja poštujući općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i nepristrasnosti”. Zakoni o zaštiti od klevete sadrže odrednicu da se zakon tumači “na takav način da se primjenom njegovih odredbi u najvećoj mjeri obezbjeđuje princip slobode izražavanja”⁵. Pored ovoga, postoje zakoni na entitetskom nivou koji se dotiču pitanja slobode i nezavisnosti medija. U RS-u to je Zakon o javnom informisanju⁶, a u FBiH radi se o kantonalnim zakonima o javnom informiranju ili zakonima o medijima, s tim da nisu svi kantoni donijeli ove zakone. U osnovi, nije do kraja jasno kakav je status ovih zakona. Postoji velika neusklađenost među njima⁷, a također pojedini od ovih zakona sadrže odredbe koje su suprotne odredbama zakona koji su doneseni poslije njih. Kodeks Regulatorne agencije za komunikacije BiH donekle dotiče ovo pitanje, slično kao i u Zakonu o

¹ Čl. II 3 h Ustava Bosne i Hercegovine.

² Srdić, M (2012) “Međunarodne konvencije i ugovori u pravnom sistemu BiH” u: M. Halilović i A. Džihana *Medijsko pravo u BiH*, Sarajevo: Internews. str.50

³ Čl. II A 2 I Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Sl. nov. FBiH 1/94.

⁴ Čl. 26 Ustava Republike Srpske, Sl. gl. RS 28/94.

⁵ *Zakon o zaštiti od klevete FBiH* (Sarajevo, 2002), Službene novine FBiH broj 59/02, stupio na snagu 2002. Član 3.

⁶ *Zakon o Javnom informisanju RS* (Banja Luka, 21. april 1997. godine), Službeni glasnik RS broj 10/97, stupio na snagu 1997. godine,

⁷ Nadaždin-Defterdarević, M (2012) “Normativni okvir prava na informiranje u BiH” u: M. Halilović i A. Džihana *Medijsko pravo u BiH*, Sarajevo: Internews. str.99-102

komunikacijama BiH. U Kodeksu se kaže (1): “U audiovizuelnim medijskih uslugama i medijskim uslugama radija poštivat će se ljudsko dostojanstvo i osnovna prava drugih, te će se ohrabrivati slobodno oblikovanje mišljenja”.⁸ Na sličan način, pitanje slobode izražavanja obrađeno je i u Kodeksu za štampu i online medije BiH. U sekciji Opće odredbe stoji: “Dužnost novinara i izdavača štampe i online medija je poštivati potrebe građana za korisnim, blagovremenim i relevantnim informacijama, kao i braniti načela slobode informisanja i pravo na pravedan komentar i kritičko novinarstvo”. Niti u jednom od ovih kodeksa, riječ nezavisnost nije ni spomenuta. Iz ovog kratkog pregleda moglo bi se zaključiti da postoji začuđujuće malo zakonskih odredbi kojima se eksplicitno definiraju sloboda medija i njihova nezavisnost. Iako sloboda izražavanja i sloboda medija imaju ustavne garancije, ne postoje adekvatne zakonske odredbe niti neke druge općeprihvaćene smjernice (poput Kodeksa za štampu) koje bi naglasile i osnažile koncepte slobode medija i njihove nezavisnosti. S jedne strane, može se razumjeti da koncept slobode izražavanja uključuje i slobodu medija, i onog trenutka kada se mediji ili novinari nađu u sudskom postupku, ako se budu primjenjivale smjernice Evropskog suda za ljudska prava, dobit će se tumačenje po kojem sloboda izražavanja uključuje i slobodu medija. Međutim, ne treba izgubiti iz vida da “koncept *slobode medija*, zapravo, ide dalje od slobode izražavanja i obuhvaća prava koja se ne mogu izvesti iz koncepta *slobode izražavanja*”.⁹ Oster navodi da su medijima date mnogobrojne privilegije u različitim jurisdikcijama, uključujući zaštitu novinske distribucijske mreže; zaštitu protiv mjera koje bi mogle imati *obeshrabrujući efekt* na novinarstvo; oslobađanje novinara od obaveze da svjedoče o povjerljivim informacijama ili izvorima, čak i u slučajevima kada su materijali prikupljeni ilegalno; izuzeće od određenih propisa vezanih za zaštitu podataka i autorska prava; obavezu države da osigura medijski pluralizam; zaštitu novinara od nasilja dok obavljaju novinarski posao; zaštitu novinara od pretjeranog utjecaja finansijski moćnih grupa i vlade; i privilegiran pristup vladinim informacijama a posebno konferencijama za štampu¹⁰. Otuda čudi to što koncept slobode medija nije adekvatno osnažen kroz zakonske definicije i kroz druge dokumente kojima se regulira djelovanje medija.

Ipak, pogrešno bi bilo zaključiti da zbog toga što koncepti medijske slobode i nezavisnosti nisu eksplicitno definirani, ne postoje mehanizmi kojima se pokušava osigurati slobodan i nezavisan rad medija. Kovo (2018)¹¹ identifikira različite propise kojima se definiraju postupci imenovanja upravnih struktura u javnim lokalnim medijima, a koji u biti trebaju osigurati odvojenost politike od upravljačkih tijela javnih organa. Međutim, Kovo ukazuje na nedorečenost i nepreciznost postojećih odredbi, kao i na prakse koje se odlikuju inovativnim rješenjima koja osiguravaju političko zauzimanje upravljačkih pozicija u javnim lokalnim medijima.

⁸ Član 3. (Osnovni principi)

⁹ Džihana, A (2015) Sloboda medija i sloboda izražavanja, Sarajevo: CJP

¹⁰ J. Oster, Theory and Doctrine of ‘Media Freedom’ as a Legal Concept, *Journal of Media Law*, 5/2013, s. (57 i dalje) 65 prema A. Džihana (2015) Sloboda medija i sloboda izražavanja, Sarajevo: CJP

¹¹ Kovo, J (2018) „Politička kontrola i slaba regulacija: imenovanja upravljačkih struktura i urednika“ u: S. Hodžić i A. Sokol, Javni lokalni mediji: između javnog interesa i finansijske neovisnosti. Sarajevo: Mediacentar.

Treće pitanje odnosi se na način na koji je definirano pitanje javnog interesa u kontekstu lokalnih medija. U Kodeksu o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija Regulatorne agencije za komunikacije, a koji je relevantan za lokalne radio i TV stanice na nekoliko mjesta referira se na javni interes. On se definiše kao: „interes javnosti da raspolaze informacijama o pitanjima i događajima od općeg društvenog značaja, uključujući, ali ne ograničavajući se na zaštitu javnog zdravlja i sigurnosti, otkrivanje ili objelodanjivanje krivičnih djela, sprečavanje obmanjivanja javnosti, razotkrivanje nekompetentnosti ili korupcije u javnoj službi i sl.“¹²

Tako mediji svako narušavanje privatnosti moraju opravdati dokazivim javnim interesom, mogu otkriti identitet zaštićenog svjedoka ako je to od javnog interesa, ne moraju prije emitiranja kontaktirati lice ili organizacije o kojima iznose negativne konotacije ako javni interes zahtijeva drugačije. Unatoč čestom referiranju na javni interes, ne propisuje se da novinari djeluju u ime javnosti. To je, pak, jedan od ključnih principa novinarstva kojim novinari osiguravaju kredibilitet u društvu. Prva privrženost žurnalizma prema Kovachu i Rosentielu (2007:52) je prema građanima, a ne prema poslodavcima. „Ljudi koji prikupljaju vijesti nisu kao zaposlenici drugih kompanija. Oni imaju društvenu obavezu koja povremeno nadilazi neposredne interese njihovih poslodavaca. Istovremeno, ova obaveza je izvor finansijskog uspjeha njihovih poslodavaca. Vjernost građanstvu je značenje onoga što zovemo novinarska nezavisnost“.¹³ U analizi odredbi relevantnih za javne lokalne medije, Vukojević (2018) ukazuje na niz nedostataka u ovom segmentu i primjećuje da je „na regulatornom nivou uloga javnih lokalnih medija slabo definisana i programski zahtjevi nisu definisani preciznije od opštih zahtjeva za određenim omjerom informativnih i obrazovnih sadržaja. Uloga ovih medija nije preciznije definisana u skladu sa potrebama konkretne lokalne zajednice i ne postoje konkretni zahtjevi da se odgovarajući udio programa posveti lokalnim temama. Definisanje uloge i odluke o programu ovih medija prepušta se diskrecionim odlukama aktuelne uprave medija“.¹⁴ Logično je zaključiti da neadekvatno definiranje javnog interesa u slučaju lokalnih javnih medija, znači da je on još slabije definiran kada se govori o lokalnim privatnim i drugim medijima.

Slična je situacija i sa štampom i online medijima. U Kodeksu za štampu i online medije govori se o interesu javnosti koji se definiše „kao postupak i/ili informacija kojima je namjera pomoći javnosti u donošenju ličnog mišljenja i odluka o pitanjima i događajima, uključujući i napore otkrivanja krivičnog djela i/ili prekršaja, te spriječiti zavođenje javnosti nekom izjavom ili postupkom pojedinca ili organizacije“.¹⁵ Međutim, ova definicija nema neku naročitu snagu za štampane i online medije koji su odlučili da se samoizuzmu iz sistema samoregulacije.

¹² Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija, član 2.

¹³ Kovach, B. i Rosentiel, T. (2007) *Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. New York: Three Rivers Press. str.53

¹⁴ Vukojević, B (2018) „Sadržaji od značaja za lokalne zajednice: slabi programski zahtjevi i upitan udio u programima lokalnih emitera“ u: S. Hodžić i A. Sokol, Javni lokalni mediji: između javnog interesa i finansijske neovisnosti. Sarajevo: Mediacentar.

¹⁵ Kodeks za štampu i online medije BiH, član 1.

Konačno, u pogledu legislative koja regulira radne odnose u medijima, Hodžić (2008)¹⁶ ističe da ne postoji zakon na državnom nivou već da je jurisdikcija u ovoj oblasti podijeljena između entiteta i Brčko Distrikt. Glavni dokumenti koji reguliraju ovo područje su zakoni o radu i kolektivni ugovori, kao i interni statuti ako postoje u medijima. Zakonima se definiraju pitanja kao što su ugovori o radu, radni sati, plaće, prekid ugovora, prava i obaveze u radnim odnosima i slično. Tako, naprimjer, prema odredbama relevantnih zakona o radu¹⁷, puno radno vrijeme zaposlenika traje najduže 40 sati sedmično. U situacijama kada dolazi do povećanja broja radnih sati u pojedinim periodima, prosječno radno vrijeme tokom kalendarske godine, ne može biti duže od 40 sati u sedmici.

Kolektivnim ugovorima definirani su radni odnosi, plaće, uslovi rada sindikata, pravila kolektivnog pregovaranja i potpisivanja kolektivnih ugovora, pitanja vezana za štrajk itd. Hodžić (2008) navodi da je radno zakonodavstvo u BiH u velikoj mjeri usklađeno s relevantnim međunarodnim konvencijama, ali ističe da postoje kritike poput one da su postojeći zakoni nekonzistentni, neprecizni i podložni različitim interpretacijama. Naprimjer, istaknuto je da procedure otkazivanja ugovora o radu s posla nisu adekvatno formulisane ni u zakonima niti u kolektivnim ugovorima. Njima se predviđa da poslodavac može otkazati radniku ugovor o radu, uz propisani otkazni rok, ako je takav otkaz opravdan iz ekonomskih, tehničkih ili organizacijskih razloga, ili kada radnik nije u mogućnosti da izvršava svoje obaveze iz radnog odnosa. Međutim, nije precizirano šta se smatra opravdanim otpuštanjem ili ko je ovlašten da procijeni nečije sposobnosti za izvršavanje obaveza. Zbog toga, u praksi se dešava da poslodavci otpuštaju radnike rutinski pozivajući se na ove odredbe. Stoga, Hodžić (2008) predlaže da se postojeći zakoni nadopune s preciznijim definicijama radnih prava, zaštitnih mehanizama i standarda. Konkretno, da se ugrade mehanizmi koji će spriječiti arbitrarno otkazivanje ugovora o radu pozivanjem na ekonomske, tehničke ili organizacijske razloge.

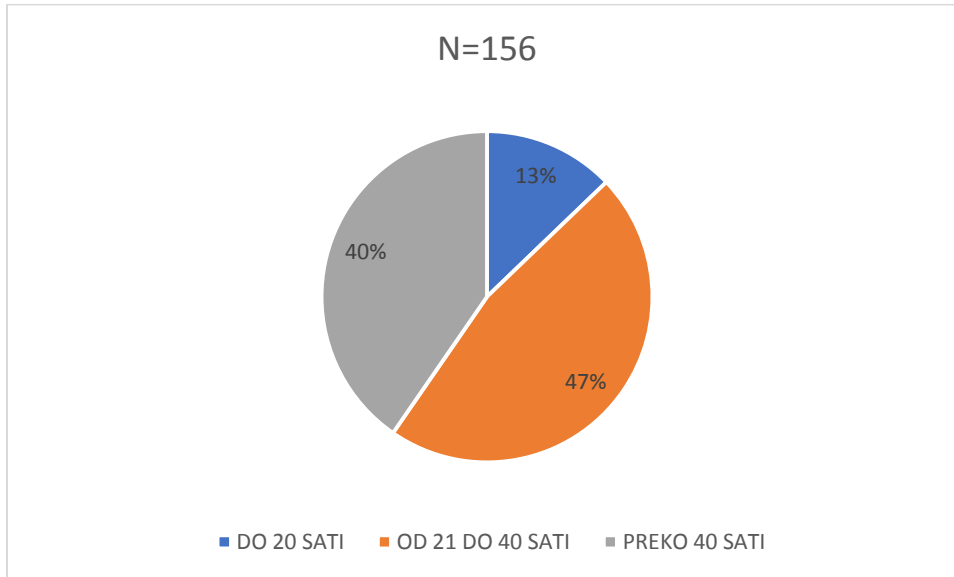
¹⁶ Hodžić, S. (2008) „Bosnia and Herzegovina“, in Labor Relation and Media, Moldova: Informational Policy Institute, str. 92 – 130.

¹⁷ Član 30. do 36. Zakona o radu FBiH, „Službene novine Federacije BiH“ broj: 43/99, 32/00 i 29/03; Zakon o radu RS, član 57. i 69., „Službeni glasnik Republike Srpske broj: 1/16 i 66/2018”)

b) Rezultati anketnog istraživanja

Uslovi rada i radna prava

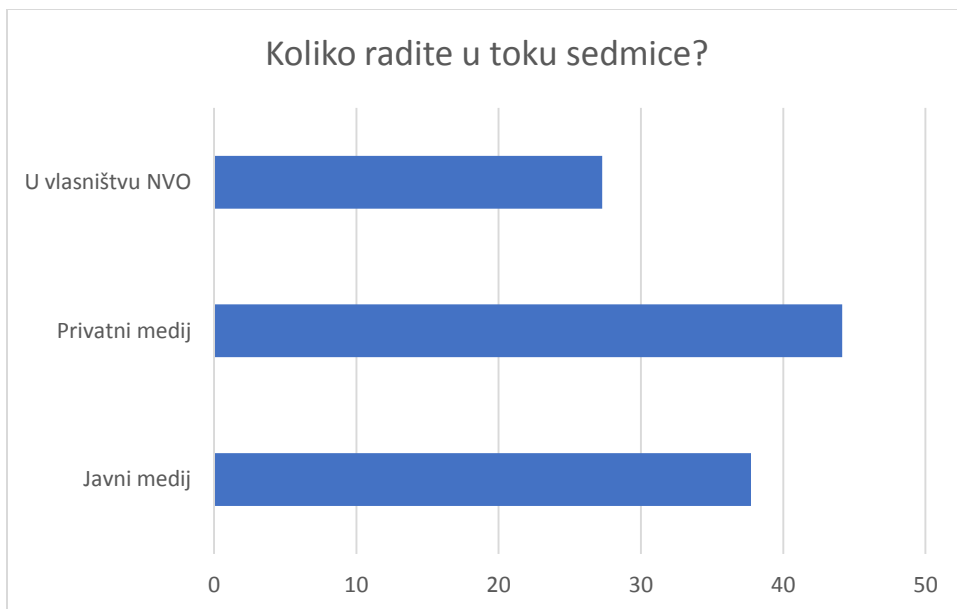
Najveći broj ispitanika, njih gotovo polovina, izjavio je da u toku sedmice rade od 21 do 40 sati. Međutim, čak njih 40 posto izjavilo je da sedmično radi više od 40 sati. Ovakve prakse suprotne su odredbama zakona o radu¹⁸ po kojima puno radno vrijeme zaposlenika traje najduže 40 sati sedmično, a kada dolazi do povećanja broja radnih sati u pojedinim periodima, prosječno radno vrijeme tokom kalendarske godine, ne može biti duže od 40 sati u sedmici.

Grafikon 8: Broj radnih sati tokom sedmice

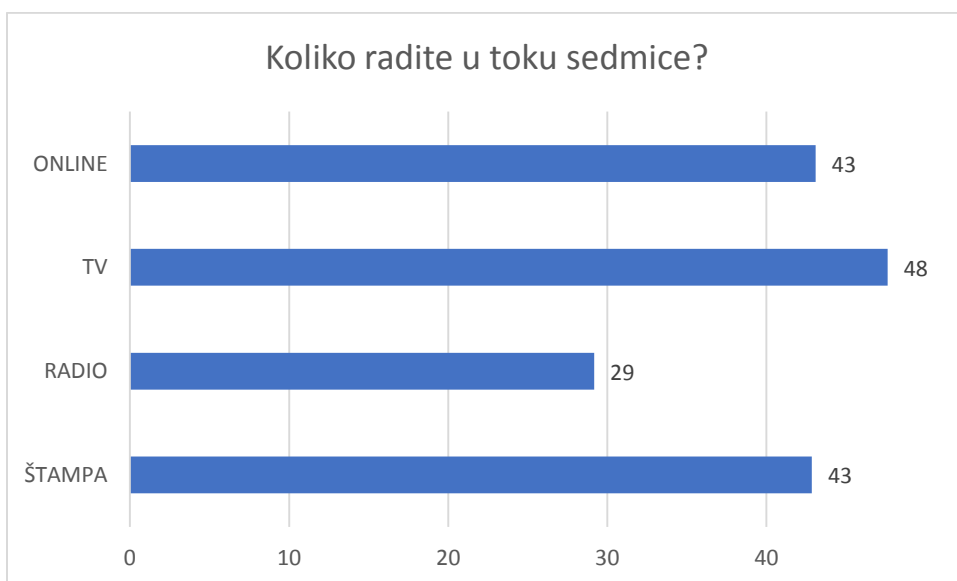
Poredeći broj radnih sati sa tipom vlasništva medija, možemo uočiti da problem prekovremenih sati najviše pogađa zaposlene u privatnim medijima. Čak 44 posto ispitanika iz ovih medija radi preko 40 sati sedmično, dok je to slučaj s 38 posto ispitanika s javnih medija, te 27 posto onih koji rade u medijima u vlasništvu nevladinih organizacija.

¹⁸ Član 30. do 36. Zakona o radu FBiH, „Službene novine Federacije BiH“ broj: 43/99, 32/00 i 29/03; Zakon o radu RS, član 57. i 69., „Službeni glasnik Republike Srpske broj: 1/16 i 66/2018”)

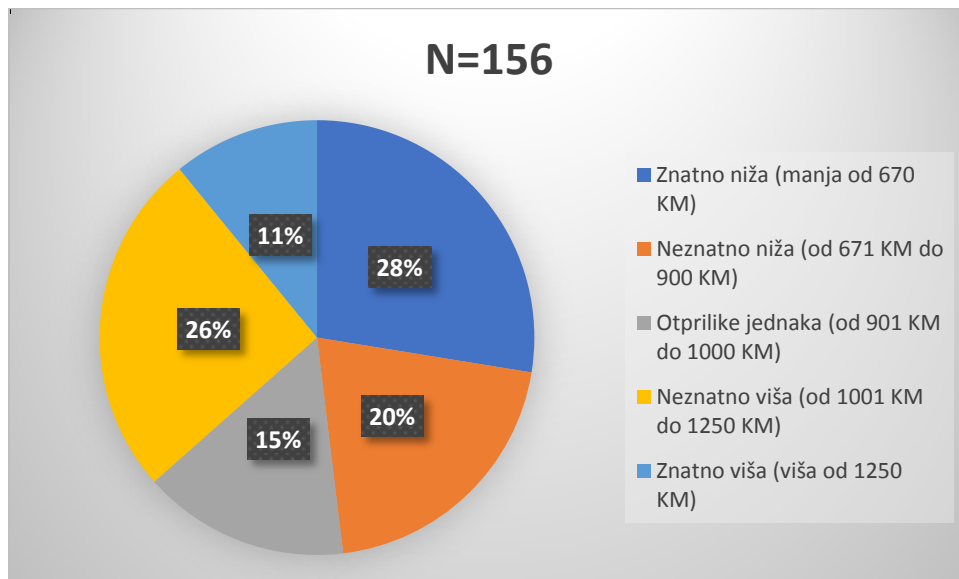
Grafikon 9: Procenat ispitanika koji rade preko 40 radnih sati tokom sedmice po tipu medijskog vlasništva

U pogledu vrste medija u kojima ispitanici rade, problem prekovremenih sati najviše se osjeti kod televizijskih stanica. Gotovo polovina ispitanika koji rade na TV stanicama (48%) izjavilo je da radi više od 40 sati sedmično. Najbolja se situacija čini na radiju, gdje je 29 posto ispitanika izjavilo da radi više od 40 sati sedmično.

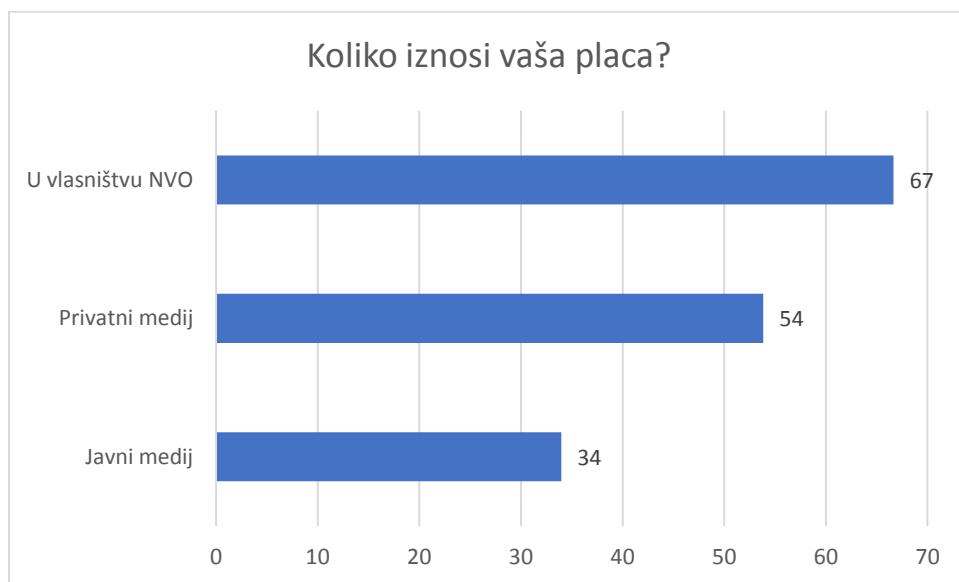
Grafikon 10: Procent ispitanika koji rade preko 40 radnih sati tokom sedmice po vrsti medija

Prosječna neto plaća u Bosni i Hercegovini u julu 2020. godine iznosila je 965 KM. Gotovo polovina ispitanika ima nižu plaću od ove (48%).

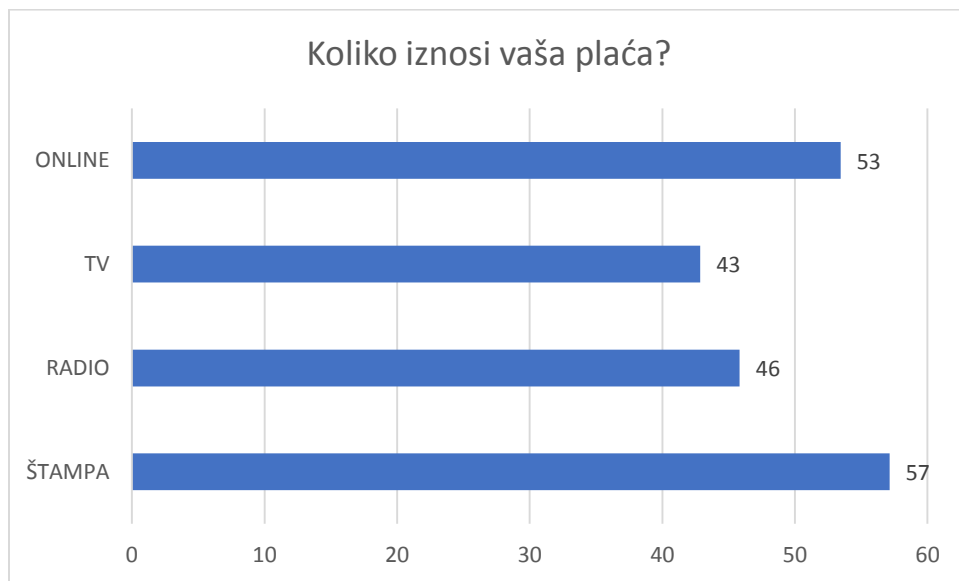
Grafikon 11: Visina neto plaće u poređenju s prosječnom neto plaćom u julu 2020. u BiH

Gledano po tipu medijskog vlasništva, najlošija je situacija u medijima koji su u vlasništvu nevladinih organizacija. Dvije trećine ispitanika (67%) iz ove grupe izjavilo je da ima plaću nižu od prosječne. U privatnim medijima situacija je nešto bolja, ali i tamo više od polovine ispitanika ima plaću nižu od prosječne (54%). U javnim medijima, jedna trećina ispitanika ima ovakvu platu (34%).

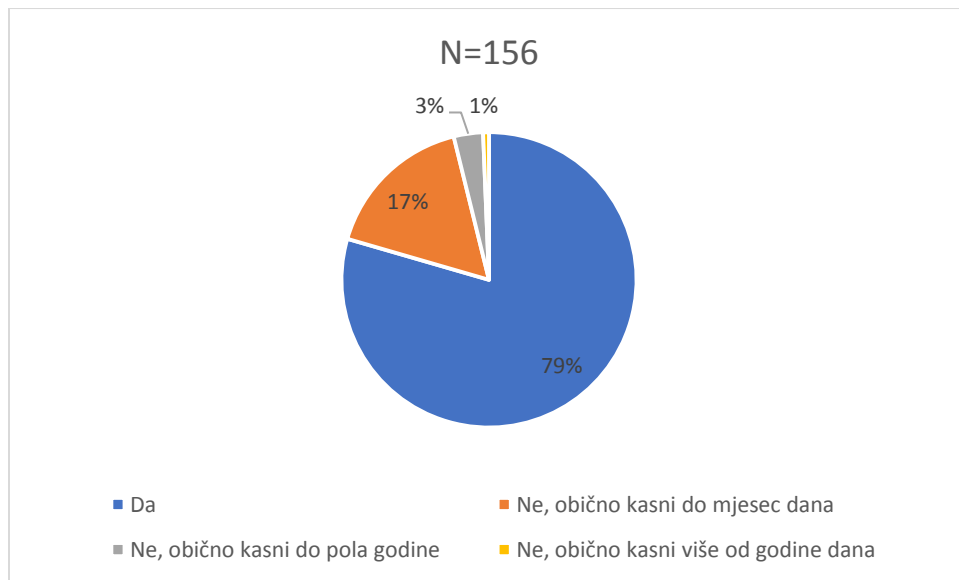
Grafikon 12: Procent ispitanika koji imaju plaću nižu od prosječne plaće u BiH po tipu medijskog vlasništva

Poređenja po vrsti medija pokazuju da je najlošija situacija u štampi, jer je 57 posto ispitanika izjavilo da ima plaću nižu od prosječne. Najbolja situacija je na televizijskim stanicama. Ispitanici iz ove grupe izjavili su da imaju plaću nižu od prosječne u 43 posto slučajeva.

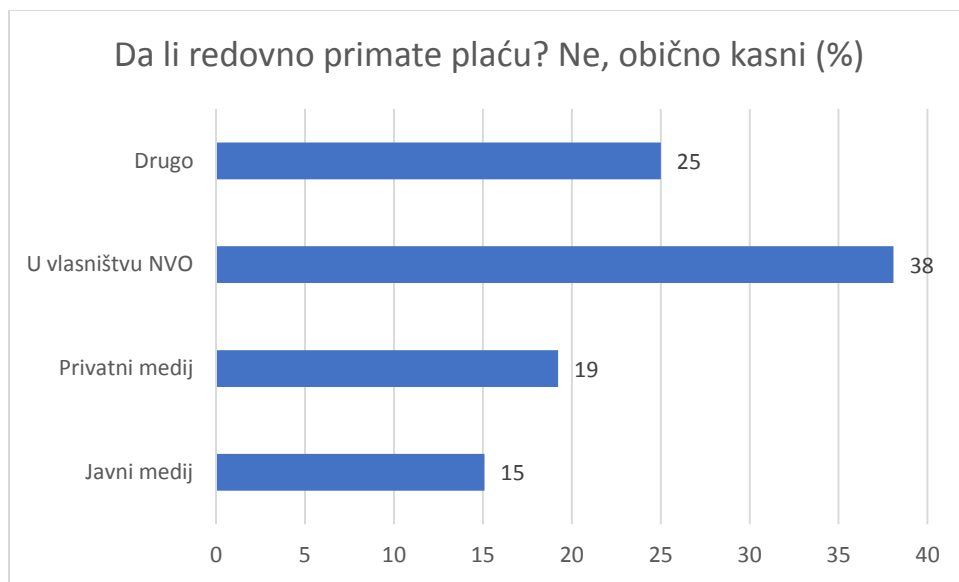
Grafikon 13: Procent ispitanika koji imaju plaću nižu od prosječne plaće u BiH po vrsti medija

Najveći broj ispitanika ima redovnu plaću (njih gotovo 80%). Ako plaće kasne, najčešće se radi o kašnjenju do mjesec dana (81%), 16 posto do pola godine i u tri posto čak više od godine dana.

Grafikon 14: Redovnost plaće

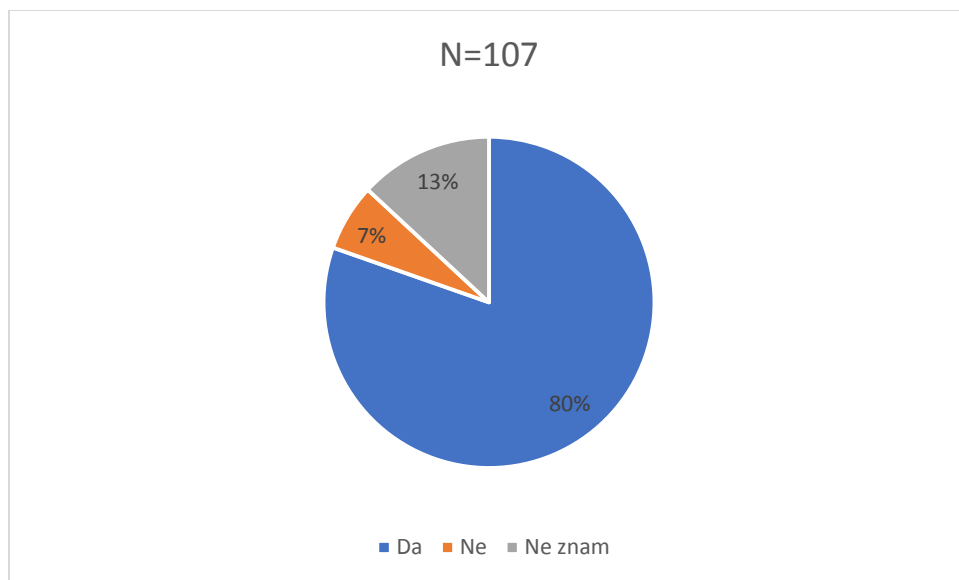
Kašnjenje plaća najkarakterističnije je za medije koji su u vlasništvu nevladinih organizacija. 38 posto ispitanika iz ove grupe prijavilo je da im kasni plaća.

Grafikon 15: Procent ispitanika kojima kasni plaća po tipu medijskog vlasništva

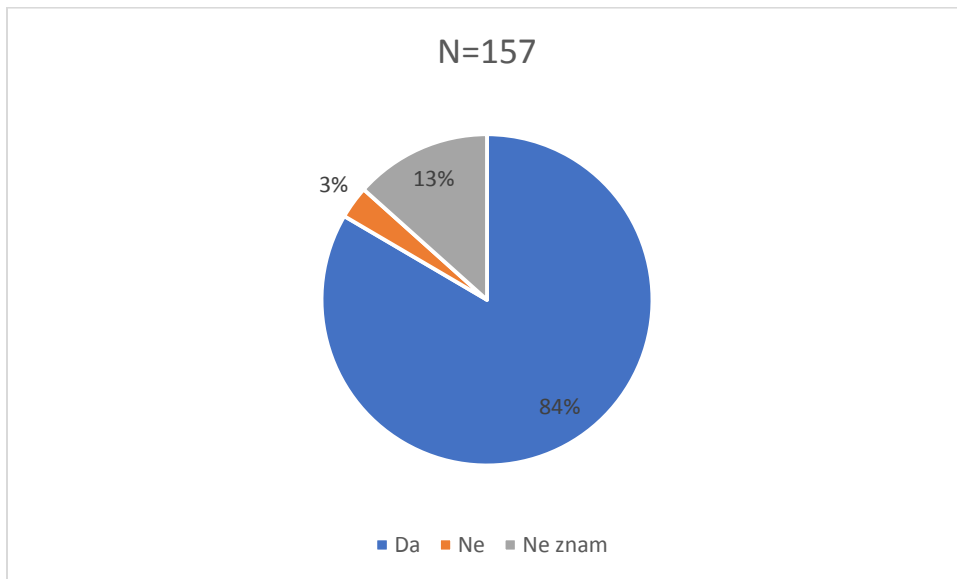
Nema velikih razlika u kašnjenjima plaće po vrsti medija u kojima ispitanici rade. Procentualno, najviše ima ispitanika koji rade na radiju s kašnjenjima plaće (25%), a najmanje u štampi (14%).

Od 157 ispitanika, njih 107 je u radnom odnosu. Četiri petine ispitanika (80%) izjavilo je da im se redovno uplaćuju zdravstveno osiguranje i radni staž. Zanimljivo je da 13 posto ispitanika ne zna da li njihov poslodavac redovno izvršava ove obaveze. U najvećem broju slučajeva to su ispitanici koji dolaze s javnih i privatnih radijskih i TV-stanica. Nema bitne razlike da li su zaposleni u javnom ili privatnom mediju.

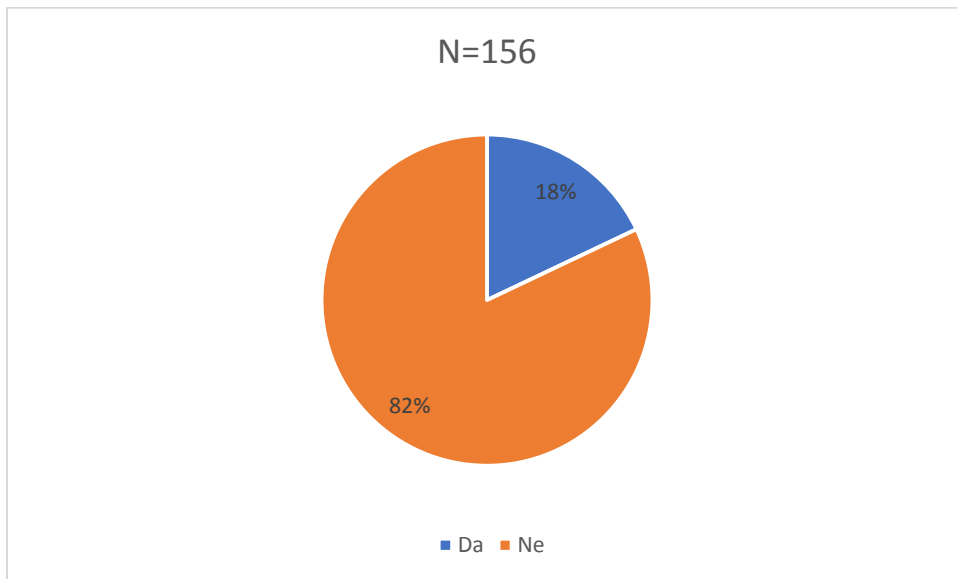
Grafikon 16: Uplaćivanje zdravstvenog osiguranja i radnog staža

Najveći broj ispitanika (84%) izjavio je da njihov medij dozvoljava udruživanje novinara s ciljem zaštite njihovih prava i promoviranja struke (sindikavno udruživanje, udruživanje u novinarske organizacije). Pet ispitanika je izjavilo da im ovakvo udruživanje nije dopušteno. Ovi odgovori dolaze do zaposlenika u online medijima i radiju, i ovi mediji nisu u javnom vlasništvu.

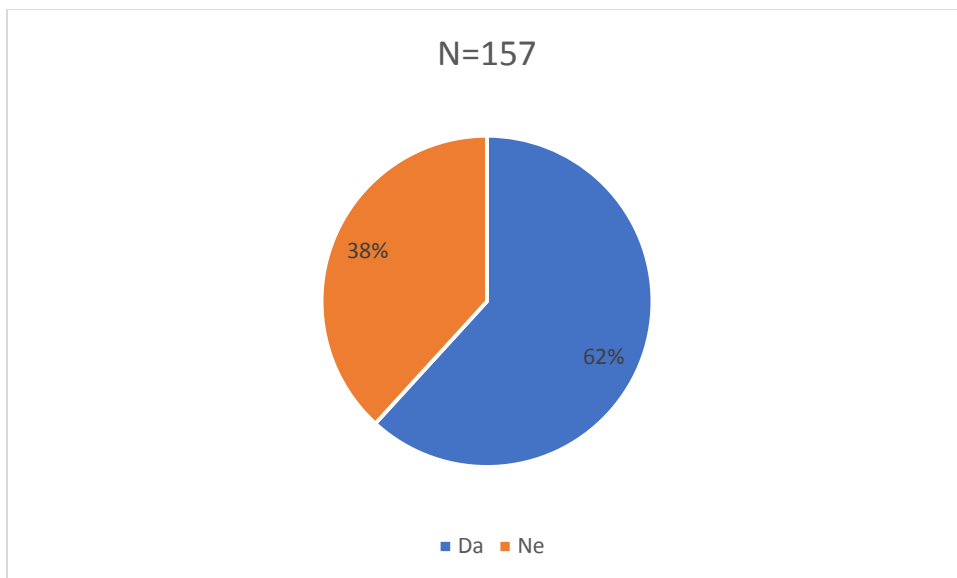
Grafikon 17: Dopuštenost udruživanja u sindikat i novinarske organizacije

U pogledu udruživanja, daleko veći broj ispitanika učlanjen je u novinarska udruženja negoli u sindikate. Samo 18 posto ispitanika u članstvu je nekog od sindikata koji djeluju na prostoru BiH. Najveći broj njih dolazi iz javnih medija (79%) i to sa radija i televizije, dok je zanemariv udio ispitanika koji su zaposleni u drugim tipovima medija i drugim tipovima vlasništva medija.

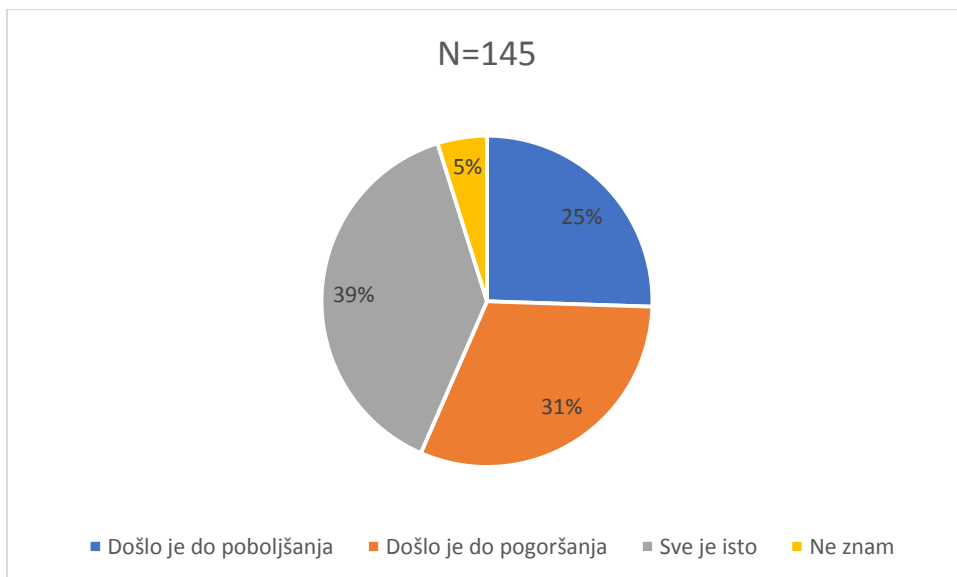
Grafikon 18: Članstvo u sindikatu

Nasuprot tome, 62 posto ispitanika učlanjeno je u neko od novinarskih udruženja u BiH. Gledano po tipu vlasništva i po vrsti medija za koje ispitanici rade, može se primjetiti da iz svake skupine ima više od pola ispitanika koji su članovi nekog od udruženja.

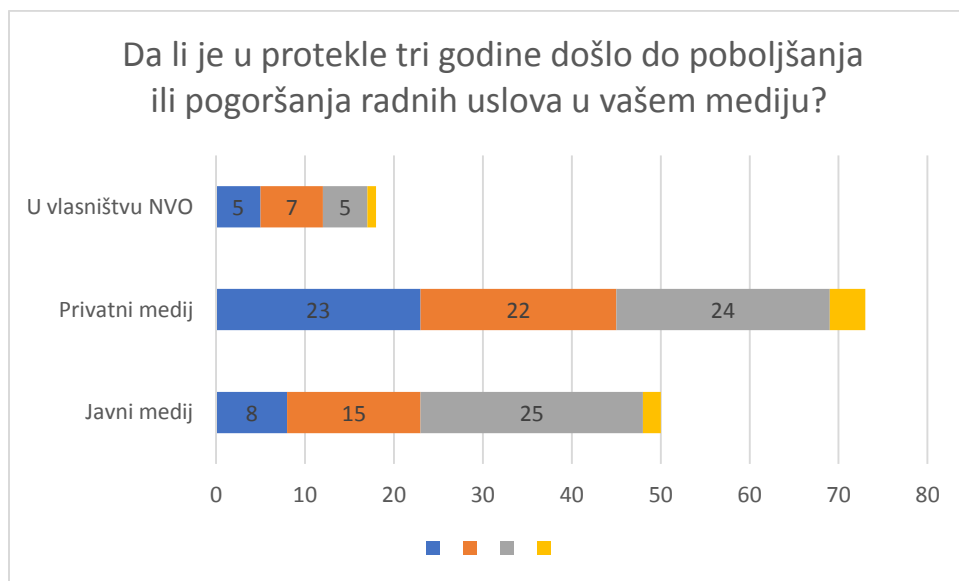
Grafikon 19: Članstvo u novinarskim udruženjima

Ispitanici koji rade tri godine i više u mediju, dali su procjenu da li je došlo do poboljšanja ili pogoršanja radnih uslova u njihovom mediju u protekle tri godine. Najveći broj je onih koji misle da nije bilo promjena ni nagore ni nabolje (39%), a potom oni koji smatraju da je došlo do pogoršanja (31%). Ipak, četvrtina ispitanika smatra da je došlo do poboljšanja.

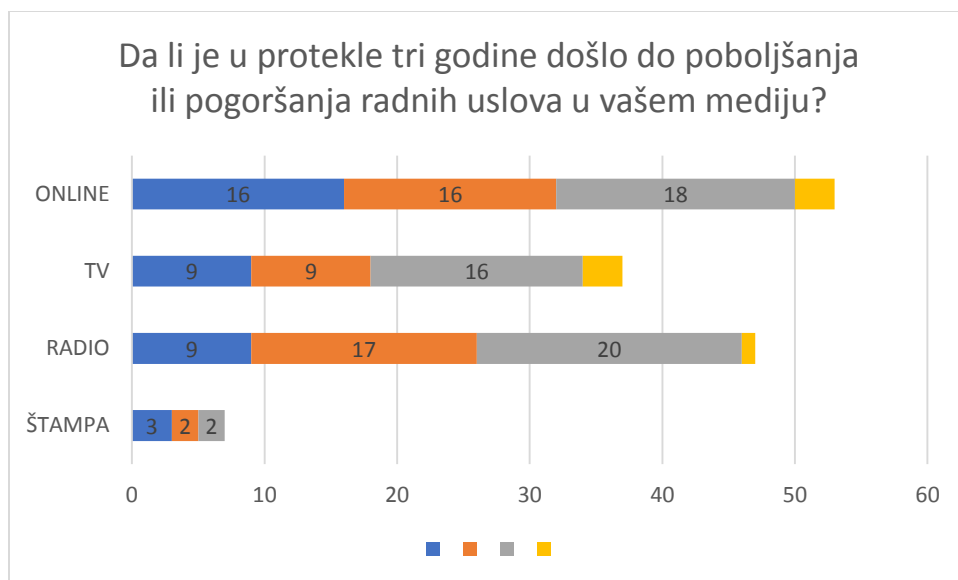
Grafikon 20: Percepcija radnih uslova u zadnje tri godine

Posmatrajući percepcije ispitanika po tipu medijskog vlasništva, ne postoje neke značajne razlike. Možemo uočiti da ispitanici zaposleni u javnim i NVO medijima situaciju vide nešto gorom nego što je to slučaj s ispitanicima iz privatnih medija. Polovina ispitanika iz javnih medija odgovorila je „ne znam“ na ovo pitanje. Njih 30 posto misli da je došlo do pogoršanja, a samo 16 posto da je došlo do poboljšanja. Slična je percepcija kod ispitanika koji rade za NVO medije. 39 posto ovih ispitanika smatra da je došlo do pogoršanja, nasuprot po 28 posto onih koji ne znaju i onih koji smatraju da je došlo do poboljšanja. U privatnim medijima situacija je drugačija. Podjednak broj ispitanika iz te grupacije odgovorio je sa „ne znam“, „došlo je do poboljšanja i „došlo je do pogoršanja“.

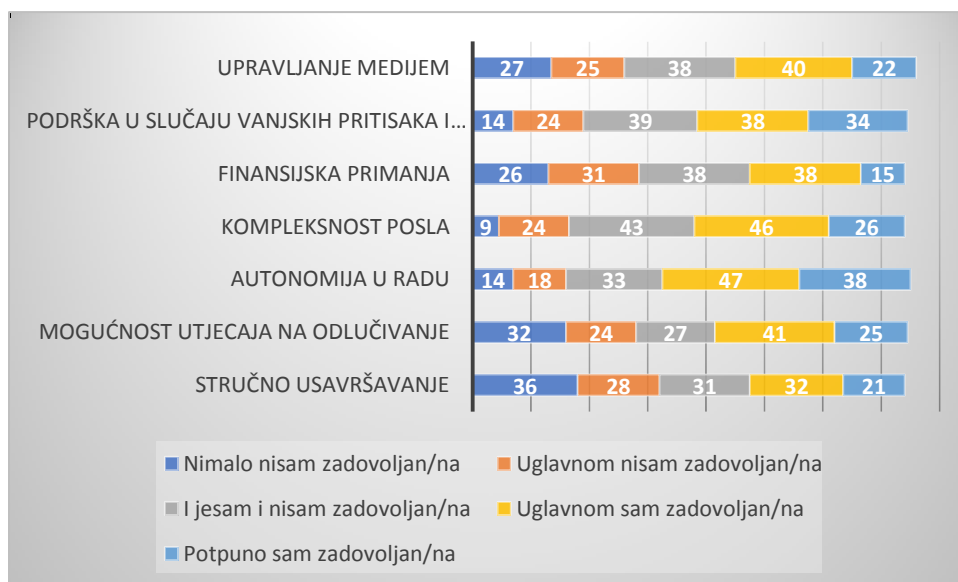
Grafikon 21: Percepcija radnih uslova u zadnje tri godine po tipu vlasništva

Gledajući percepciju po tipu vlasništva, ponovo ne postoje značajne razlike između ispitanika s tim da ispitanici iz radija donekle vide situaciju gorom od ostalih ispitanika.

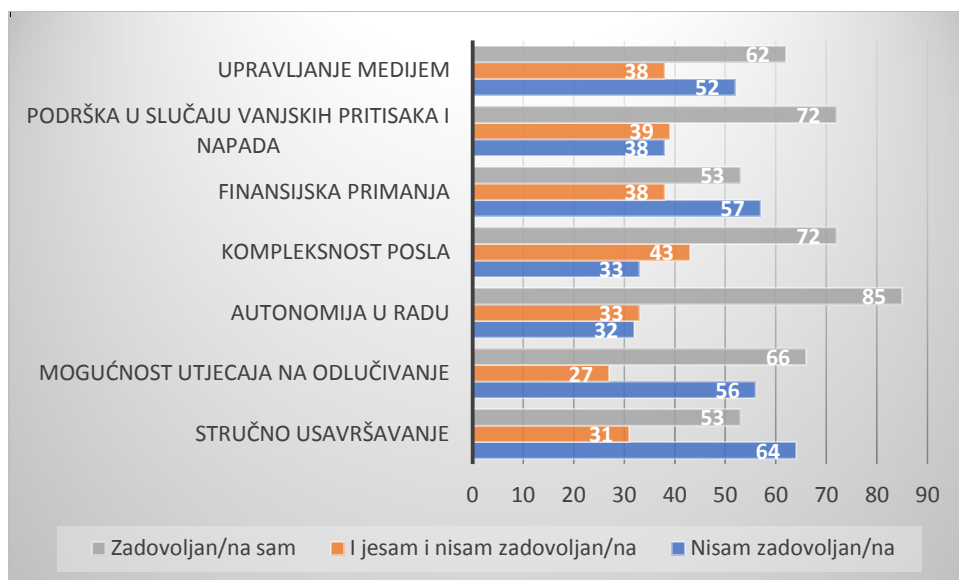
Grafikon 22: Percepcija radnih uslova u zadnje tri godine po vrsti medija

U pogledu zadovoljstva s različitim unutarmedijskim faktorima koji utječu na uslove rada i radna prava novinara i novinarki, ispitanici su pokazali najveće zadovoljstvo s autonomijom koju imaju u radu, a zatim s podrškom medija u slučaju vanjskih pritisaka i napada. Najmanje zadovoljstvo iskazano je u pogledu stručnog usavršavanja i finansijskih primanja.

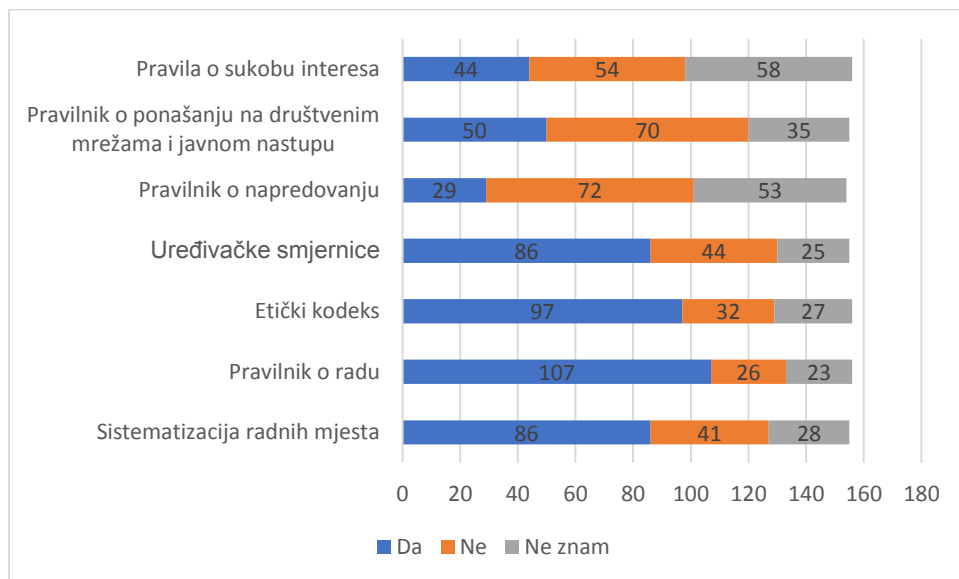
Grafikon 23: Zadovoljstvo različitim aspektima rada u medijima

Po svim kategorijama, osim stručnog usavršavanja i finansijskih primanja, veći je broj ispitanika koji su zadovoljni postojećom situacijom, od onih koji nisu.

Grafikon 24: Zadovoljstvo različitim aspektima rada u medijima

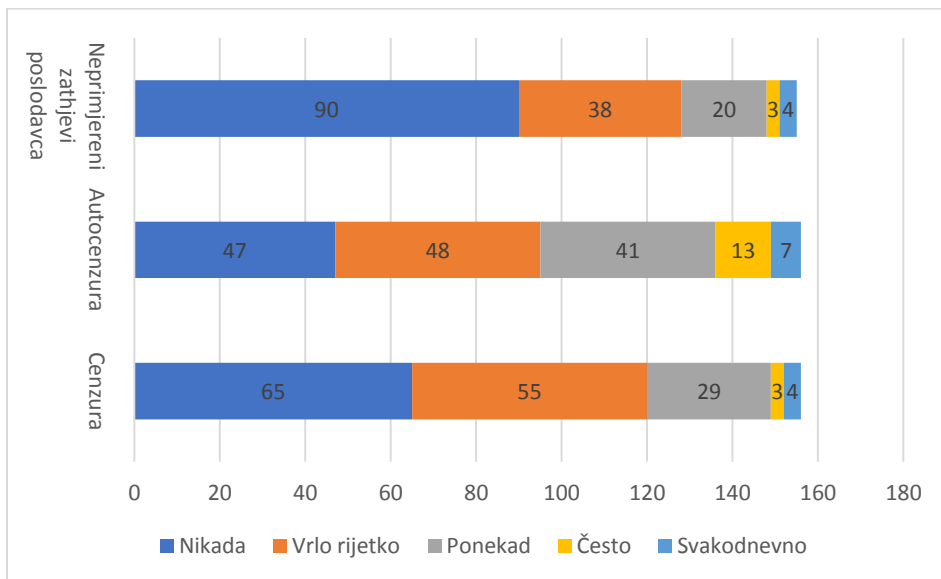
Ispitanici su odgovorili na pitanje da li njihov medij posjeduje različite dokumente kojima se uređuje rad zaposlenika u mediju i utječe na uslove rada, kao i na radna prava novinara. Najveći broj potvrdnih odgovora odnosio se na Pravilnik o radu, a najmanje ispitanika je potvrdilo da njihov medij ima Pravilnik o napredovanju. Ipak, ove odgovore treba razumijeti kao percepcije ispitanika, a ne kao pokazatelj stvarnog stanja u pogledu posjedovanja različitih dokumenata.

Grafikon 25: Percepcija ispitanika o postojanju internih dokumenata kojim se reguliraju radna prava novinara i djelovanje medija

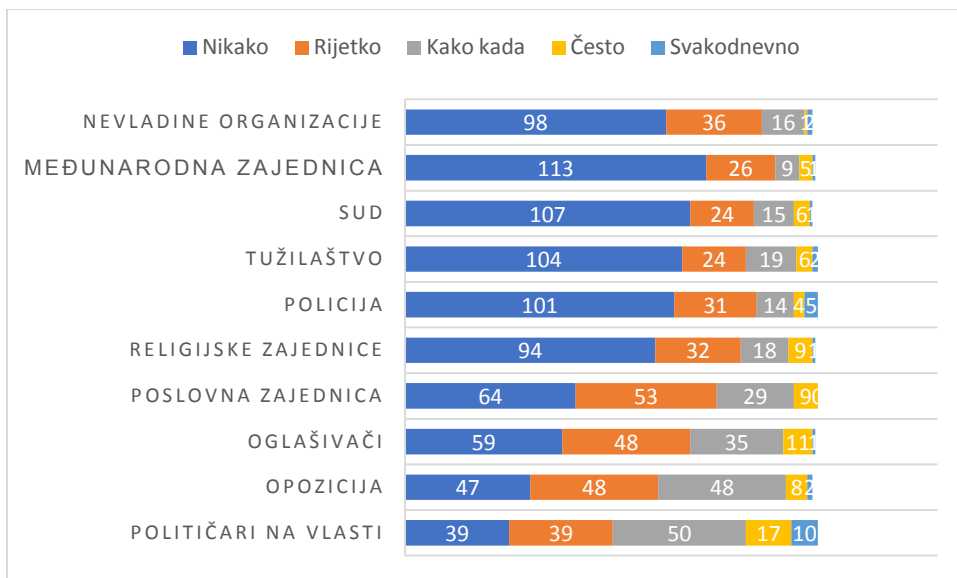
Ispitanici su pitani u kojoj mjeri su izloženi ili podložni cenzuri (neobjavlivanju njihovih sadržaja zbog zabrana vanjskih kontrolnih tijela a na osnovu toga što se takav materijal smatra neprikladnim, štetnim, osjetljivim ili "nezgodnim"), autocenzuri (odluka da ne govore ili ne pišu

o nečemu zbog vanjskih ili unutarnjih pritisaka), te neprimjerenim zahtjevima poslodavca da pišu ili govore o određenim temama i osobama. Najveći broj ispitanika identificirao je autocenzuru kao pojavu s kojom se ponekad, često i svakodnevno susreću. 70 posto ispitanika susreće se s autocenzurom u nekom vremenskom intervalu, od toga 31 posto rijetko, 26 posto ponekad, osam posto često i pet posto svakodnevno. Prema ispitanicima, od ponuđenih opcija *Neprimjereni zahtjevi poslodavca* najrjeđe se dešavaju, 58 posto ispitanika navodi da se ne dešavaju nikada, 24 posto da su vrlo rijetki, 13 posto da se ponekad dešavaju. Dva posto ispitanika susreće se s ovim zahtjevima često, a tri posto svakodnevno.

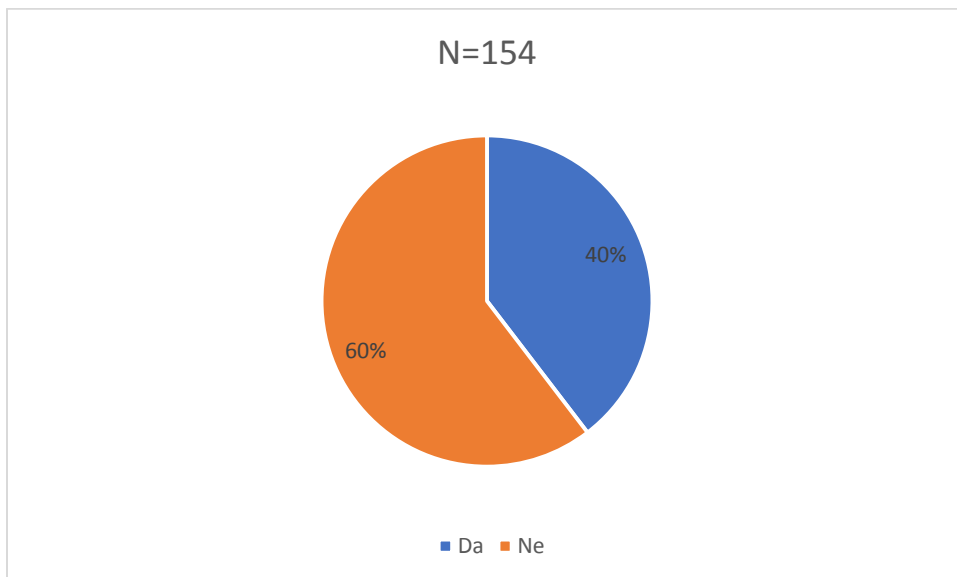
Grafikon 26: Percepcija ispitanika o cenzuri, autocenzuri i neprimjerenim zahtjevima poslodavaca

Na pitanje o pritiscima različitih društvenih aktera na novinare u novinarke u njihovom svakodnevnom radu, ispitanici su identificirali političare kao one koji vrše pritisak na njih. Čak tri četvrtine ispitanika (75%) navelo je da političari na vlasti u nekom periodu vrše pritiske na njih. Za političare koji su opoziciji isto je ustvrdilo 69 posto ispitanika, a za oglašivače 62 posto ispitanika. Najmanji broj ispitanika osjeća pritisak od međunarodne zajednice, zatim suda, tužilaštva i policije.

Grafikon 27: Pritisci aktera na novinare u svakodnevnom radu

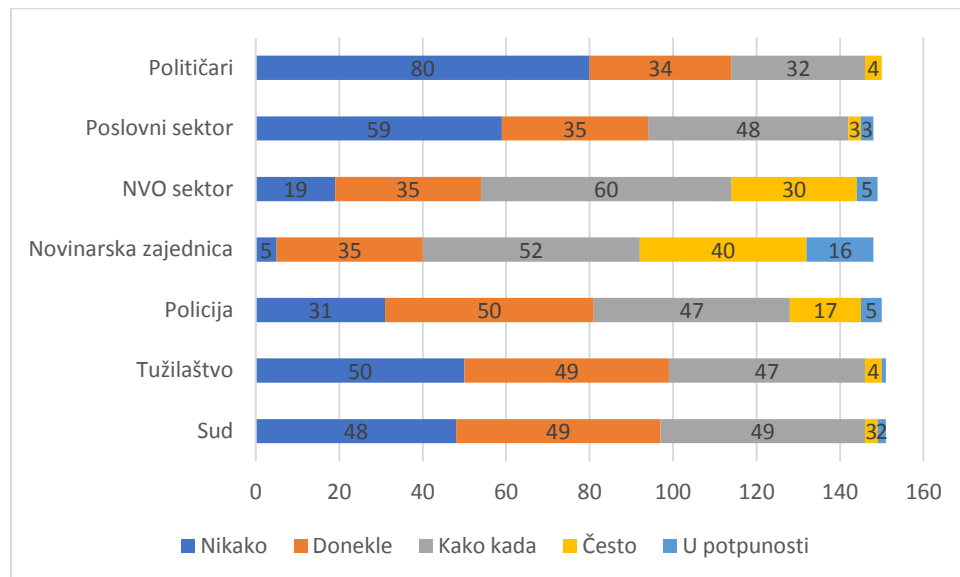
Na pitanje da li su bili izloženi napadima ili prijetnjama u protekle tri godine, čak 40 posto ispitanika odgovorilo je pozitivno.

Grafikon 28: Napadi i prijetnje u protekle tri godine

Najčešće radi se o prijetnjama putem interneta ili uživo i pokretanju različitih kampanja kojima se nastoje diskreditirati novinari i novinarke. Ali ovi napadi i prijetnje uključuju i fizičke atake, otkaze, mobing na poslu, onemogućavanje izvještavanja s određenih lokacija, hakarske napade, širenje govora mržnje itd.

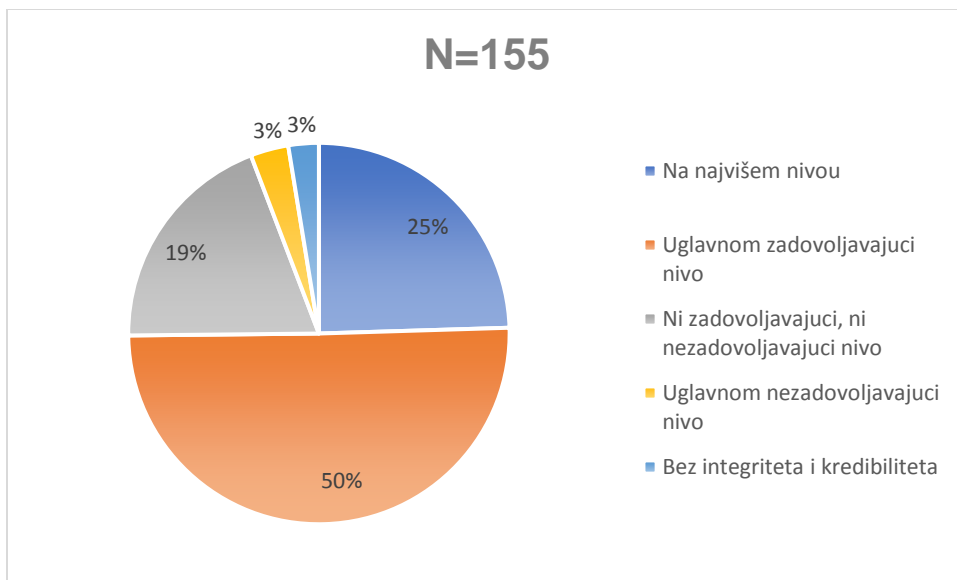
Na pitanje o adekvatnosti reagiranja različitih društvenih aktera kada dođe do kršenja novinarskih prava, ispitanici su u najvećem broju identificirali političare kao skupinu koja najčešće neadekvatno reagira, dok su novinarska zajednica i nevladin sektor označeni kao oni koji često i u potpunosti adekvatno reagiraju kada dođe do ovakvih situacija.

Grafikon 29: Percepcija adekvatnosti reagiranja na kršenja novinarskih prava

Percepcija vjerodostojnosti

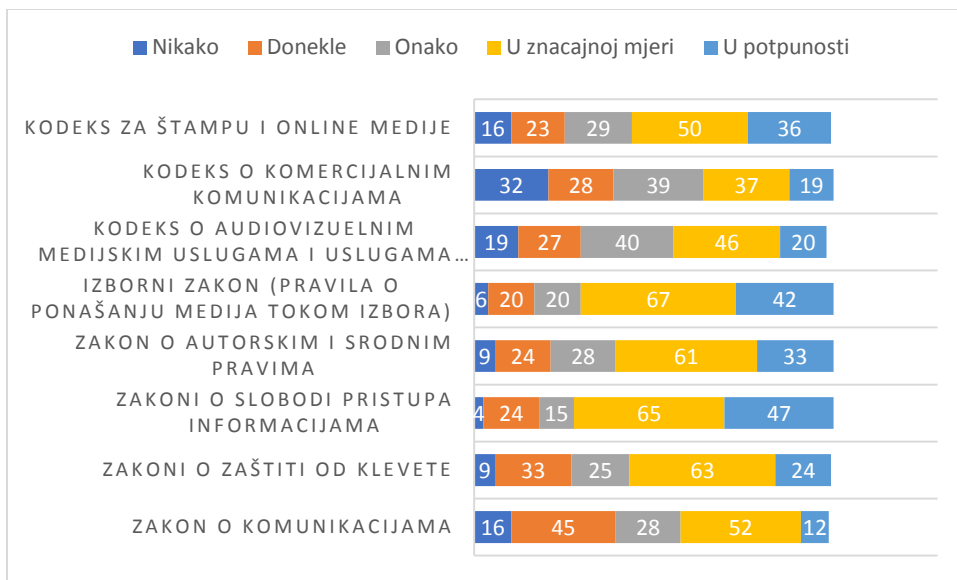
Na pitanje o tome kako bi ocijenili vjerodostojnost i integritet njihovog medija u lokalnoj sredini, većina ispitanika je iskazala zadovoljstvo. Čak tri četvrtine njih smatra da su vjerodostojnost i integritet uglavnom zadovoljavajući ili na najvišem nivou. Na drugoj strani, vrlo je malo onih koji smatraju da su vjerodostojnost i integritet njihovih mediji na nezadovoljavajućem nivou ili da uopće nemaju ove karakteristike (6%).

Grafikon 30: Percepcija vjerodostojnosti i integriteta medija u kojima ispitanici rade

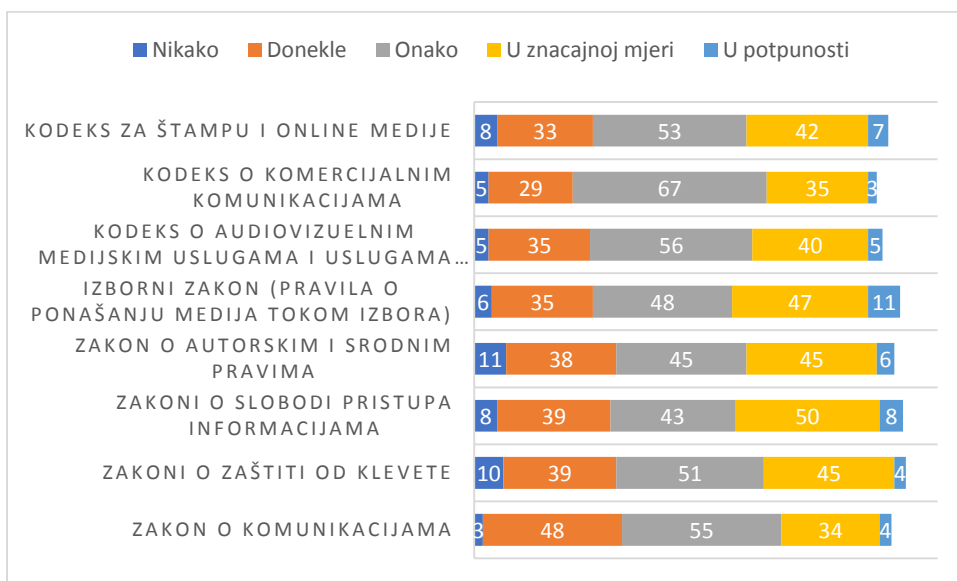
Okruženje u kojem djeluju mediji i novinari

Na pitanje u kojoj mjeri su upoznati sa osnovnim zakonima, pravilima i smjernicama kojima se regulira rad lokalnih medija, najveći broj ispitanika identificirao je zakone o slobodi pristupa informacijama i pravila za ponašanje medija tokom izbora kao one koji s kojima su upoznati u značajnoj mjeri ili u potpunosti. Kodeksi Regulatorne agencije o komercijalnim komunikacijama i audiovizuelnim medijskim uslugama i uslugama radija, označeni su kao dokumenti s kojima su ispitanici najmanje upoznati. No, imajući u vidu da u uzorku postoji preko 40 posto ispitanika koji rade u štampi i online medijima i za čiji rad ovi kodeksi nisu relevantni, ovakav podatak je očekivan.

Grafikon 31: Upoznatost sa zakonima, pravilima i smjernicama kojima se regulira rad lokalnih medija

Na pitanje u kojoj mjeri su adekvatni zakoni, pravila i smjernice kojima se regulira rad lokalnih medija, slično kao i kod upoznatosti, najveći broj ispitanika označio je pravila za ponašanje medija tokom izbora, pa zakone o slobodi pristupa informacijama kao najadekvatnije. Ako izuzmemo kodekse Regulatorne agencije za komunikacije, s kojima nisu svi ni upoznati, najmanje je kao adekvatan označen Zakon o autorskim i srodnim pravima.

Grafikon 32: Percepcija adekvatnosti zakona, pravila i smjernica kojima se regulira rad lokalnih medija

c) Fokus-grupno istraživanje

Opće stanje radnih uslova i radnih prava u lokalnim medijima

U pogledu radnih uslova i radnih prava u lokalnim medijima, ispitanici generalno nastoje ovu problematiku povezati s finansijskim stanjem lokalnih medija. Ako se medij nalazi u dobroj finansijskoj situaciji onda se može očekivati da zaposlenici imaju ugovore o radu i pripadajuća prava. U suprotnom, loša finansijska situacija medija donosi i radnopravnu nesigurnost kod zaposlenika, bilo da se radi o ugovorima o povremenom angažmanu, nižim i neredovnim plaćama ili nedostatku drugih pogodnosti koji idu s zaposlenjem u radni odnos. U tom smislu, ispitanici općenito drže da je finansijska situacija lokalnih medija lošija od onih na nacionalnom nivou, te da u pogledu finansijskih primanja novinari iz lokalnih medija lošije stoje od onih koji rade za medija na nacionalnom nivou.

Ja mislim da najveći problem nije radni status novinara, nego status medija. Sve zavisi od sredine, koliko su neka općina ili grad bogati. Mi se snalazimo s tim novcem što imamo, pokušavamo, improvizujemo uz sve moguće pritiske koje imamo. Da nam je lahko radit, nije. Svima nama trebaju plate. (urednik, javni RTV)

Smatram da mediji iz većih gradova kao što su Sarajevo, Banjaluka, Tuzla i tako dalje imaju veće mogućnosti zarade. Dolaze iz većih centara, marketing je naslonjen na veće centre tako da mi iz manjih sredina imamo puno manje mogućnosti da zaradimo. Finansijski dio direktno utječe na radna prava, jer od finansija sve zavisi. (urednik, privatni online medij)

Suština je u tome da lokalni mediji imaju veće finansijske probleme. Ti finansijski problemi ne uskraćuju toliko radna prava u smislu radnih normi koliko ograničavaju iznose plata koji su sigurno jedan od važnijih segmenata novinarima nego da li im je radno vreme poštovano. Oni u suštini žele veću platu. U lokalnim sredinama smo ograničeni mnogo više za te iznose. Ja mislim da postoji velika razlika od lokalne sredine do lokalne sredine, kakve su mogućnosti i kakav je razvoj privrede u toj sredini i svega ostalog. (novinarka, vlasnica privatnog radija)

Kada su u pitanju plate stavljeni ste pred svršen čin, dakle koliko ima para toliko ima muzike pa vi sad možete da radite ili da ne radite. Jedan opšti trend je u društvu da ako vam se ne sviđa možete da idete, naći će se neko drugi. Ne samo u novinarstvu, već generalno. (novinarka, javna radio-stanica)

Pojedini ispitanici naglašavaju, da se ne radi samo o visini plaća, već o cijelom nizu prava povezanih s plaćanjem.

Polazimo od toga da lokalni mediji imaju problem sa finansiranjem. Nacionalni mediji moraju svoje zaposlenike prijaviti i voditi ih na plaći. Lokalni mediji nisu u prilici, pogotovo privatni mediji da prijave svog novinara i da ga vode u radnom odnosu. Tako da mi ovdje imamo novinare koji rade po desetak ili dvanaest godina koji nikad nisu prijavljeni. Nemaju dana radnog staža. Tako da o tim radnim pravima na lokalnom i nacionalnom nivou mi ne možemo uopšte porediti ta prava ljudi, pogotovo tih mladih ljudi koji moraju imati neki svoj start. Pa

kažu daj šta daš, da počnem raditi bilo gdje, a onda se iz godine u godinu produžava se agonija i ona traje deceniju ili dvije kod nekih ljudi. (urednik, privatni online medij)

Na drugoj strani, neki ispitanici smatraju da postoje i određene prednosti u radu u lokalnim medijima kada se govori o zaštiti radnih prava jer je u manjim sredinama lakše doći do institucija i ljudi koji su odgovorni za upravljanje javnim medijem.

Mislim da smo mi čak malo u povoljnijem položaju nego na nacionalnom nivou. Mi direktno znamo kome da se obratimo ako imamo problem pošto smo mala zajednica i naš je osnivač jedna institucija. Idemo osnivaču, mi imamo upravni odbor koji se direktno obraća općini i općinskom vijeću. Idemo njima kada imamo problem, mada često ne dobijemo povratnu informaciju kakvu očekujemo ali što se tiče državnog nivoa vidimo da milion problema imaju kolege sa Federalne televizije i BHT1. (novinarka, javna radio stanica)

Radna prava su manje više ista, ne može tu biti mnogo razlike. Manja sredina, svi se znamo i tu se na neki drugačiji način rješavaju neke nedoumice i neki problemi te vrste. (novinarka, vlasnica privatnog radija)

Gledajući striktno lokalne medije, ispitanici naglašavaju da postoje razlike između uslova rada i radnih prava kod zaposlenika u javnim medijima i onih u privatnim. Opće je mišljenje ispitanika da su uslovi bolji u javnim medijima, a što potvrđuju i izjave osoba koje su bile ili su trenutno zaposlene u javnim medijima.

Lakše je raditi u javnom lokalnom mediju nego u privatnom lokalnom mediju jer poslodavac mora poštovati neke zakone za razliku od privatnih medija. (urednik, javni RTV)

Ima razlike između javnih i privatnih medija, nemojte da se zavaravam. Što se tiče radnih prava kod nas postoji samo jedan javni medijski servis. Taj radio je bio u određenim finansijskim problemima ali je kroz proteklih nekoliko godina se finansijski stabilizovao. Smatram da su radna prava na nekom „ok“ nivou mada uvijek ima prostora za napredak. Što se tiče privatnih medija, ja sam imao priliku do sada da radim na dva privatna medija, tu je situacija kao i u ostatku BiH što se tiče finansija i radnih prava. Mislim da su plate jako male za novinare i ostale medijske radnike. Da se ne poštuju osnovna radna prava, a da ne govorim o drugim radnim pravima. Kad kažem osnovna radna prava, smatram da nije tačno definisano radno vrijeme. (urednik, privatni online medij)

Generalno govoreći o pravima radnika i pravima novinara i uslovima u kojima radimo, mi nemamo nekih značajnijih problema. Naravno da mislim da finansijska situacija u svakom mediju može biti mnogo bolja, o tome dovoljno govori činjenica da smo mi svi iz lokalnih medija dopisnici medija koji rade na nivou države i time popunjavamo svoj budžet. Što se tiče prava nemamo nekih određenih kršenja. (novinarka, javna radio stanica)

U javnim medijima plate su zagarantovane. One su takve, kakve su. U privatnim medijima se mi suočavamo u zadnjih desetak godina sa situacijom da su firme centralizovale svoje urede u Sarajevu. Mi smo tada izgubili mogućnost na ovom prostoru da marketingom ostvarimo prihod kojim smo mogli obezbjediti plate. Suočeni s takvim problemom mi jednostavno nemamo načina da nađemo taj novac. (urednik, privatni online medij)

Javni mediji kada je riječ o platama takve su kakve su i uglavnom se na te plate plaćaju adekvatni doprinosi. U privatnim medijima imamo situaciju da plate i onakve kakve su jedno je što dobiju na ruke a drugo je što su prijavljeni na minimalac i kod penzionog oni imaju veliki problem. Također komparacija javnih i privatnih medija je i po jednoj drugoj vertikali upitna jer kod otpuštanja radnika privatnik jednostavno kaže radniku nemoj doć sutra na posao i tu govorim da je sindikat i uvezivanje vrlo važno dok u javnom mediju to ide malo teže. On će se žaliti upravnom odboru, pa na neki naći osnivaču i borit će se za svoja prava a kod privatnika to mu je gotovo uskraćeno i mi to znamo 20 godina (urednik, privatni online medij)

Međutim, u mnogim javnim lokalnim medijima situacija je teška, pogotovo kad se govori o osavremenivanju opreme i stvaranju dobrih uslova rada. Jedan ispitanik primjećuje da opća besparica u lokalnim medijima, što podrazumijeva zastarjelu opremu i skromne tehničke i ljudske kapacitete, dovodi do smanjenja motivacije kod zaposlenika da se uhvate u koštac s zahtjevnijim temama i da na određeni način ovi loši uslovi rada u lokalnim medijima utječu i na prava novinara da kvalitetno obavljaju radne zadatke.

Postoje velike razlike prije svega što se tiče opreme i što se tiče mogućnosti izbora tema. Dakle, nečega što također spada u radno pravo da su nam dostupne mnogobrojne teme na koje se mi možemo referirati i praviti priloge ili nešto što je složenija forma novinarskog izražavanja. Moje kolege rade u malom studiju, maloj režiji, sa malom miksetom. Oni djele vrlo skromnu opremu sa kolegama iz televizije. Koriste jedan automobil a treba da naprave mnogo toga što se očekuje od jedne kantonalne radio-televizije. To je posljedica finansijskih uslova, odnosno nerazumjevanja osnivača da novinarima, urednicima, snimateljima, montažerima obezbijedi opremu koja je moguća. Zbog toga je komercijalni prihod teško ostvariti. To onda uskraćuje mogućnost kadrovskog jačanja, širenja kapaciteta i tako dalje. (novinar, javna radio-stanica, penzioner)

Prekovremeni rad

U pogledu dužine radnog vremena, odnosno ostvarivanja pravične naknade za prekovremeni rad, ispitanici smatraju da je situacija u lokalnim privatnim medijima nepovoljna. Nasuprot tome, u lokalnim javnim medijima ovaj problem se ne manifestira u značajnoj mjeri.

Radio sam i na lokalnoj privatnoj televiziji i dobro sam upoznat sa stanjem na jednoj drugoj lokalnoj privatnoj televiziji gdje smatram da je rad na tim lokalnim televizijama jako težak. Radno vrijeme nije tačno definisano, dežurstva su vikendom, nisu dodatno plaćeni za prekovremene sate. U suštini niko ne računa koliko oni zapravo rade, da ne govorimo sad o platama. U javnim lokalnim medijima radno vrijeme je tačno definisano tako da mislim da je tu situacija mnogo bolja. (urednik, lokalni online medij)

Kao najstariji među vama imam jednu profesionalnu dilemu. Da li za novinara uopšte postoji radno vrijeme? Bez obzira na ono što je propisano zakonom o radu ili nekim internim aktom u lokalnom mediju. Ne mogu zaboraviti jednu veliku armiju kolega, to su dopisnici medija iz malih sredina među kojima je i značajan broj kolega koji rade u lokalnim medijima a istovremeno su dopisnici. Nikada se ne žale kada treba raditi za medij od kojeg primaju

honorare. Radi se o tome koliko se normira sve to što se u uradi, a ne koliko sati se radi. (novinar, lokalni javni radio)

Nikako se ne normira ono što se radi prekovremeno. Naravno da ćemo mi iza 4 ili 5 sati do kad traje radno vrijeme ako se nešto desi svi ići za tom informacijom kako bi se ona objavila. No, upravo vlasnici privatnih medija koriste tu činjenicu i to smatraju nekim običnim poslom za svakog novinara, da je to dio njihovog života. U suštini, informacija koja dođe poslijepodne i koja je bitna se treba objaviti, ali bi se trebao na pravi način nagraditi takav rad. (urednik, lokalni online medij)

Napadi na novinare

Nekoliko učesnika fokus-grupe identificirali su pritiske i napade na novinare kao jedan od najvećih problema s kojima se suočavaju novinari u lokalnim medijima. Ostali učesnici nisu se izjašnjavali po ovom pitanju. Čini se da novinari koji nastoje prakticirati kritičko novinarstvo imaju iskustva iz prve ruke u ovom pogledu i da njihova viđenja u dobroj mjeri odslikavaju u kakvoj su situaciji i drugi novinari i novinarkе koji u lokalnim sredinama pokušaju da prakticiraju ovakav tip žurnalizma.

Očigledno je da je problem slobode novinarstva, odnosno napada na novinare najvažniji problem za novinare evo i po ovim ljudima koji su se javili svi žele da podele svoja iskustva. Ja stvarno ne znam šta bih rekla da je važnije, napad na novinara ili napad na novinarstvo koji se generalno dešava svakom od nas. Neko je pomenuo da je prednost raditi u lokalnom mediju zato što ste bliže nekim izvorima donošenja odluka. Ustvari, za to plaćate veliku cenu zato što taj izvor donošenja odluka vašu sudbinu drži u svojim rukama. Kada pričamo o nekom saglasju u redakcijama, ja sam krenula u online novinarstvo i uopšte u tu vrstu novinarstva iz prostog razloga što nisam mogla kao novinar da radim u svojoj matičnoj redakciji, dakle u lokalnom radio servisu iz prostog razloga što je bilo koja tema koja je bitna za javnost stavljena u drugi plan ustvari zabranjena na neki način. Savetovano je da se to ne dira da ne bismo ljutili nekoga ko nam daje plate. Ako vi kao novinar pristajete na to da kažete oni nas finansiraju. Ne, mi se finansiramo iz budžeta, hiljadu puta ću ja to ponoviti. Ne dozvoljavam da onaj koji raspoređuje budžet da me drži u šaci. To su naše pare i to novinari trebaju da neprekidno ponavljaju bez obzira što to niko ne sluša. Moramo da imamo jasan stav, to ako neko raspoređuje budžet ne znači da mene plaća. Mene plaćaju građani i ja želim to da kažem. (novinarka, javna radio-stanica)

Jedan od velikih problema jesu napadi na novinare. Poseban je problem da nema sankcionisanja prema onima koji naprave prestop odnosno napadnu novinare. BH Novinari su radili istraživanje u kojem su i sami građani rekli da nije loše ponekad izudarati novinara jer oni pišu svašta. Takav jedan paradoks a mi tražimo demokratiju i treba da se borimo mi kao novinari da prosvjetlimo tu javnost. Podsjetimo se samo afere oko respiratora i bezbroj afera pa ćete vidjeti koliko puta kolege u Banjaluci budu fizički napadnuti i čelnici vlasti govore na pres konferencijama protiv novinara i mi ti svi tu sjedimo i niko ne reaguje i onda kažemo što nam se dešava ovo što nam se dešava. (novinar, javna radio stanica)

Vjerodostojnost lokalnih medija: služenje javnom interesu ili politička instrumentalizacija

Mišljenja ispitanika o vjerodostojnosti lokalnih medija su podijeljena. Jedni smatraju da lokalni mediji služe interesima javnosti i da uspjevaju da na adekvatan način informiraju građane o najvažnijim lokalnim temama i ispitanicima.

Kada govorimo o ovoj temi, ja stvarno mogu da kažem da ja radim na mediju koji je respektabilan i cijenjen na našem prostoru. Ako neko misli da nama općina daje dio novca, ne daju nam cijeli iznos novca koji nama treba u toku mjeseca. Ja ne smatram da oni kontrolišu naš rad na taj način. Samo ću jedan banalan prijemjer. Ako sam ja kao dopisnik Oslobođenja i ako sam dopisnik Slobodne Europe iz mog grada zadužena da uradim neku temu, normalno je da je ta tema već urađena od strane našeg medija adekvatno, sa svih strana i kritički urađena. Bilo bi licemjerno s moje strane da ja to u Oslobođenju objavim sa nekom kritikom, a na lokalnom radiju to ne uradim. Imali smo mi i situacija kad kažu „Halo, šta to vi radite“ ali nismo nikad sankcionisani što se tiče toga. Zaista smo otvarali goruće teme, potencirali da pričamo, nisu nas trebali građani pitati šta se to dešava. (novinarka, javna radio-stanica)

Nasuprot tome, iskustva nekih ispitanika su takva da se svaka kritika u lokalnim medijima doživljava kao napad na vlast i često se zbog toga može dobiti etiketa izdajnika.

Mi inače imamo taj problem u nekom javnom diskursu da se bilo kakav kritički stav a pogotovo u lokalnim medijima često izjednačava sa nekim izdajničkim da ne kažem defetističkim stavom. (novinarka, javna radio-stanica)

Očigledno da djelovanje lokalnih medija u velikoj mjeri zavisi od dinamike političkog života i stepena demokratizacije u lokalnoj zajednici. Teško je napraviti neku generalizaciju o uslovima djelovanja lokalnih medija, ali može se primjetiti da u sredinama u kojima su snažni lokalni politički moćnici, postoji mali prostor za razvoj nezavisnog lokalnog žurnalizma. Jednostavno, očekuje se da svi glasovi u javnosti podupiru izabranu vlasti. U tom kontekstu, logično je pretpostaviti da višegodišnje srozavanje demokratskih standarda u političkom životu BiH na svim nivoima, ima negativne posljedice i na rad novinara u lokalnim medijima.

Novinari su pojedinci, zasebni i svako na svoj način pristupa. Ako uzmemo prosječan javni medij na lokalnoj razini, vidjet ćemo da on danas u svojim vijestima mora da prati rad lokalne zajednice, odnosno načelnika, vijeća, lokanih preduzeća itd. To uzme bar polovinu vremena informativnih emisija. Gledalac koji gleda takav medij kaže „Ok, vi samo govorite o onima koji su na vlasti i vi ih podržavate“ i to je sasvim očekivano a šta se desi sa novinarima. Oni se ubiše radeći, ovdje bar na ovom prostoru, novinari rade dnevno po 4-5 priloga i toliko tekstova. Kvalitet je doveden u pitanje. Ako čovjek toliko radi on nema vremena za samokritičnost, pa onda i za kritičnost prema mediju u kojem radi jer on kaže: „ja radim puno i radim najbolje što mogu i pratim sve što treba da stignem“. Zapravo, ono prati sve ono što je politika tog medija a na lokalnom nivou. On je uklopljen u interese politike koja vlada tim prostorom. (urednik, lokalni online medij)

Kada je u pitanju trend rekla bih da je on negativan kada su u pitanju prava. Da se to vidi i u posljednje tri godine ili recimo deset godina. (novinarka, javna radio-stanica)

Pogrešno bi bilo zaključiti da isključivo javni lokalni mediji održavaju neprimjerene veze s lokalnim vlastima. Štaviše, u mnogim sredinama finansiranje javnih medija postalo je veliki teret za lokalne zajednice, pa su se okrenuli lokalnim privatnim medijima čiju naklonost mogu dobiti za manje novce i bez dugoročnih obaveza. Učesnici fokus-grupe se slažu da je ovo nova realnost u kojoj djeluju lokalni mediji, i da su vlasti u različitim sredinama uspostavile preferirane odnose s pojedinim privatnim medijima.

Skoro da nemamo više razlike u pristupu između privatnih i javnih, čak su sada privatni mediji i više naklonjeni vlasti, jer javni medij će ostati na budžetu bez obzira kako pristupa stvarima, a privatnom je vazda diskutabilno jer slijedeće godine mora opet konkurisati. Ako je odstupio sa linije zvanične politike, nema ga slijedeće godine u dobošu. (urednik, lokalni online medij)

Pošto dolazim iz privatnog medija mogu reći da na neki način vlast koristi portale na štetu portala koji se kritički osvrću na rad lokalne zajednice i na rad skupštine i vlade. Tako da se portali otvaraju sve više i više i dobijaju pare iz budžeta. Privatni mediji kod nas dobijaju ogromne novčane iznose iz budžeta kako bi radili za određene političke strukture ili političare. (urednik, lokalni online medij)

Imamo i među nama izuzetno nelojalnu konkurenciju. Imamo nazovi novinare i nazovi interent portale. U principu, ljude koji imaju svoje poslove obezbeđene, a eto registovane portale po nekom drugom odnosu i finansiraju ih faktički institucije vlasti. (novinarka, vlasnica privatnog radija)

Budućnost lokalnih medija: Privatizacija

U pogledu budućnosti lokalnih medija, većina učesnika smatra da mora doći do promjena i da će se one desiti s njihovim učešćem ili bez njega. Međutim, izgleda da nikom nije jasno u kom smjeru trebaju ići te promjene. S jedne strane, mišljenja o modelu koji je najviše zagovoran – model privatizacije – su izrazito negativna. Nasuprot tome, postoji svijest da mediji trebaju služiti javnom interesu, ali kako to postići nije do kraja iskristalizirano.

O neophodnosti promjena govori nekoliko učesnika.

Mediji u Bosni i Hercegovini su nekako poslije rata išli sa razvojem ispred BIH društva. Prednjačili su i tad smo bili u vrhu svjetske ljestvice po slobodi medija, međutim desila se jedna stagnacija da mi danas kaskamo u svemu. Mi smo imali tranziciju u privredi, u medijima nismo imali tranziciju još uvijek. Mi moramo ući u period tranzicije u medijima, a ta tranzicija će ići u tom pravcu, ako pogledamo kakvo je stanje trenutno u Europi i Americi. Bit će po tom modelu prije ili poslije. Da li smo mi spremni na to? Naravno da nismo, upravo nam vaše analize koje radite govore da nismo spremni ali mi u slijedećih 5-10 godina moramo ući u fazu da zadržimo nacionalne javne medije, a da sve što je ispod toga bude u privatnim rukama. Htjeli mi to ili ne, to će biti bolan proces. (urednik, lokalni online medij)

Pratila sam i ja taj deo određenih promena i struktura i mislim da tu mora doći do promena. Sve države imaju određenu vrstu javnih servisa ali ti modeli su drugačiji od naših. Ja sam za to da se naši javni servisi ne prodaju, da se ne privatizuju, ali da sigurno moraju proći

određenu vrstu drugačijeg strukturiranja i da ipak malo iznađemo način da taj model bude možda ne poput BBC-a jer BBC je javni servis Velike Britanije. (novinarka, vlasnica privatnog radija)

Da li će neki medij biti položen na prodaju ili ne to ne zavisi od nas novinara nego zavisi od onih koji su lokalne medije i osnovali. Naravno trebali bi se pitati i građani čijim sredstvima je taj medij nekad davno osnovan i pokrenuo svoj rad. Nisam zagovornik odbijanja da će jednog dana usljediti privatizacija lokanih medija. To zavisi od njihovog kvaliteta jer onaj koji ima novac naravno traži ono što vrijedi da kupi. (novinar, javna radio-stanica)

Ipak, model privatizacije medija ne djeluje ubjedljivo učesnicima fokus-grupe, bilo zato što su ga već iskusili i vidjeli šta za njih lično znači, bilo zato što smatraju da se na taj način neće doprinijeti javnom interesu.

Nažalost, naš radio je imao iskustvo privatizacije. Mi smo prvi medij koji je prodan u nekom periodu od 1999. godine ili 1998. Kupio nas je čovjek odavde koji jednostavno nije znao šta da radi s tim. Komplikovana priča, ali uz pomoć OSCE-a smo se isčupali iz te priče. Hvala im mnogo, ponovo smo ovakvi kakvi jesmo. Mislim da je ovo jedini pravi put kojim sada idemo. (novinarka, javna radio-stanica)

Imamo i iz Srbije iskustva. Praktično svi lokalni mediji koji su privatizovani su doživeli potpuno jednu suprotnost u odnosu na neku izvornu funkciju a to je informisanje javnosti o lokalnim temama ili su jednostavno ugašeni. Tako da mislim da je privatizacija veoma loš model. E sada u budućnosti kakav će model biti, lično mislim da možda neka vrsta lokalnog samodoprinosa ili ovako finansiranje dela iz budžeta ali da budžet nije vlasništvo političara koji vode opštinu. Možda je to neki model kome treba otprilike težiti u nekoj budućnosti. Generalno mediji i njihova sudbina zavisiće od situacije u društvu. Mi nismo ostrvo koje može da funkcioniše samo za sebe. (novinarka, javna radio-stanica)

Moramo naći neki modul za nas ovde približno, nisam za to da se privatizuju upravo zbog toga što naše iskustvo iz Srbije pa i iz okoline govori suprotno da se to kod nas zloupotrebljava. (novinarka, vlasnica privatnog radija)

Unapređenje radnih prava: prijedlozi

Učesnici fokus-grupe iznijeli su svoja viđenja trenutne situacije i dali nekoliko prijedloga kako poboljšati radna prava i uslove rade novinara i novinarski. Neki prijedlozi tiču se strateških ciljeva koje je potrebno postići, nekima se ukazuje na konkretne probleme koje bi trebalo pokušati riješiti, a neki su usmjereni na sam način ostvarivanja ciljeva koje novinari kao profesionalna zajednica sebi postavljaju.

Strateški prijedlog jeste da se lokalni mediji oslobode pritiska političkih strukutra i da počnu djelovati kao autonomni akteri koji su na usluzi javnosti. Ovo uključuje prije svega osiguranje finansijske nezavisnosti, ali i generalno uspostavljanje autonomnog statusa profesije koja bi bez političkih pritisaka donosila odluke. Ovaj prijedlog je strateškog karaktera i o njemu bi se trebalo konstantno raspravljati. Na fokus-grupi nije ponuđen odgovor kako ovo postići.

Mi dugoročno trebamo pokušati, u ovom trenutku je nemoguće razmišljati o tome uopće, da se finansiranje medija udalji ispod šape politike. Politika danas postavlja urednike, politika danas određuje koliko će dati u toj kašićici određenom mediju. Mi kao udruženje novinara moramo tražiti da se tu definišu neka pravila i da mi iščupamo medije iz kandži tih politika. Ja sam mnogo putovao po BiH, evo već skoro tri decenije sam u novinarstvu i vidio sam na terenu da što je manje mjesto, što je manji grad, da je sve veći uticaj politike direktno na te medije. Kako to uraditi? To je pitanje da sad udruženje novinara treba postaviti dugoročno u sljedećih 5-10 godina da mi to riješimo jer to je ogroman problem i mislim da ga nećemo moći riješiti u sljedećih 5-10 godina. (urednik, lokalni online medij)

Drugi prijedlozi bili su konkretniji u identifikaciji problema, ali i kod njih su nedostajali specifični mehanizmi kako bi se određeni problemi riješili. Jedan od prijedloga je da se kreira zakonska regulativa koja će osigurati veću autonomiju novinara.

Znamo svi da nije završena medijska regulativa na nivou BiH. Mi nemamo zakon koji bi na neki način regulisao pitanje o kojem mi danas govorimo. Kako oduzeti pravo političkim centrima moći da postavljaju urednike, da smjenjuju urednike, mješaju se u pravljenje priloga. (novinar, javna radio stanica)

Drugi prijedlog je da se zapošljavanjem većeg broja ljudi u lokalnim medijima smanji pritisak na novinare kako bi mogli kvalitetno obavljati svoje radne zadatke.

Često se dešava, ovo mala je sredina i mali je kolektiv. Ako imaš redakciju od deset ljudi među kojima je pet novinara, kada nema dva novinara iz objektivnih razloga ostali moraju da ispaštaju. Radiš duple smjene, pokušavaš da zadovoljiš program i sve ostalo. Mislim da bi nekako trebalo više vršiti pritisak na poslodavce da se adekvatan broj ljudi zaposli. U većini redakcija, barem ja mislim da je obim posla puno veći nego što ima ljudi koji to mogu obaviti. (novinarka, javna radio stanica)

Konačno, nekoliko učesnika fokus-grupe ukazalo je na potrebu solidarnosti i organiziranja novinara i novinarki na profesionalnim osnovama, te javnog ukazivanja na probleme s kojima se suočavaju. Samo ovakav nastup, smatraju oni, može polučiti očekivane rezultate u smislu poboljšanja radnopravnog statusa žurnalista.

Mi unutar branše, unutar našeg zanata moramo biti jedinstveni i to nikako da napravimo. Mi u lokalnim medijima, zavisi ko koga protežira, da ne kažem ko pripada nekoj stranci, gledamo kako se krše prava kolege, i ako je neko ko vrši pritisak ili krši prava našeg kolege iz stranke koju podržavamo onda to stavljamo ispred zaštite koju treba da ima kao moj kolega iz zanata. Nemam ja ništa protiv što ima 20 udruženja novinara, ali ako će tih 20 udruženja generalno doprinjeti boljem statusu novinara onda ona imaju svoje opravdanje. Ako će nas ta udruženja dijeliti na one koji pripadaju jednom entitetu, drugom ili pripadaju onoj politici ili suprotnoj onda imamo problem. Prvi zadatak nas je da budemo međusobno jedinstveni. (urednik, lokalna javna radio- stanica)

Nije bitan broj udruženja, po meni je jedna od ključnih stvari udruživanje novinara za borbu za svoja prava. Najbitnije je da se novinari udruže, nije bitno iz kojeg medija dolaze, da li je

to javni ili privatni medij. Slični su problemi kod većine novinara i po meni je najbitnije to udruživanje i hrabrost da se iznese problem koji šteti svim medijskim radnicima. Treba da javno govorimo o svojim problemima jer samo javnim iznošenjem problema možemo da se izborimo za sebe i da stvorimo pritisak kod onih koji donose odluke da bi nam svima bilo bolje. (urednik, lokalni online medij)

ZAKLJUČAK

U ovoj sekciji predstavljeni su glavni zaključci iz prethodnih poglavlja.

a) Zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir nudi solidnu osnovu za djelovanje lokalnih medija. S obzirom da se lokalni mediji i njihovi zaposlenici susreću s okolnostima koje uveliko odudaraju od onih propisanih zakonima, mnoga zakonska rješenja su zapravo samo orijentir u kojem smjeru bi trebalo ići.

Nesumnjivo, zakone i druge propise koji reguliraju djelovanje lokalnih medija treba unaprijediti, i to kroz njihovo ujednačavanje na cijelom teritoriju BiH, kroz otklanjanje nedostataka potvrđenih u praksi i kroz praćenje najnovijih međunarodnih standarda, a pogotovo EU standarda u ovoj oblasti.

Sloboda medija ima najviše, ustavne garancije u Bosni i Hercegovini, ali ne postoje adekvatna zakonska rješenja niti neke druge općeprihvaćene smjernice (poput Kodeksa za štampu) koje bi naglasile i osnažile koncepte slobode medija i njihove nezavisnosti. Mogući razlog za ovu situaciju je što ne postoji jedinstveni zakon o medijima u kojem bi se ovi koncepti mogli razraditi. Ipak, iznenađuje da ovo pitanje dosada nije naglašeno imajući u vidu činjenicu da se o slobodi medija i njihovoj nezavisnosti svakodnevno razgovara.

Mehanizmi kojima se osigurava nezavisnost lokalnih medija u određenoj mjeri su uspostavljeni. Oni se uglavnom odnose na propise kojima se definiraju postupci imenovanja upravnih struktura u javnim lokalnim medijima, a koji trebaju osigurati odvojenost politike od upravljačkih tijela javnih organa. Međutim, postojeće odredbe često su nedorečene i neprecizne, a u praksi se svakodnevno zaobilaze.

Služenje javnom interesu, jedan od ključnih principa novinarstva kojim novinari osiguravaju kredibilitet u društvu, nije dovoljno naglašeno u dokumentima kojima se regulira rad lokalnih medija. Kako navodi Vukojević (2008) “uloga javnih lokalnih medija slabo [je] definisana i programski zahtjevi nisu definisani preciznije od opštih zahtjeva za određenim omjerom informativnih i obrazovnih sadržaja. Uloga ovih medija nije preciznije definisana u skladu sa potrebama konkretne lokalne zajednice i ne postoje konkretni zahtjevi da se odgovarajući udio programa posveti lokalnim temama”. Slična je situacija, pa i lošija, kad se govori o privatnim medijima, i medijima koji nisu pod ingerencijama regulatornog tijela (štampa i online).

Radno zakonodavstvo u BiH u velikoj je mjeri usklađeno s relevantnim međunarodnim konvencijama, ali neke odredbe, poput odredbi o otkazivanju ugovora o radu su neprecizne i u praksi omogućavaju arbitrarno otpuštanje radnika s posla pod izgovorom ekonomskih, tehničkih ili organizacijskih razloga, stoga je potrebno ove odredbe nadopuniti kako bi se ovakvim praksama pokušalo stati u kraj.

b) Anketno istraživanje

Uslovi rada i radna prava

Novinari i novinarka u velikom broju slučajeva suočavaju se s prekovremenim radom. Čak 40 posto ispitanika izjavilo je da sedmično radi više od 40 sati. Ovaj problem naizraženiji je kod ispitanika koji rade u privatnim medijima i kod onih koji su zaposleni na televizijskim stanicama.

Niske plate veoma su česte kod novinara i novinarki koji rade u lokalnim medijima. Gotovo polovina ispitanika ima nižu neto plaću od prosječne neto plaće u BiH (48%). Njih 28 posto ima plaću koja je gotovo za trećinu niža od prosječne. Najteža situacija je kod ispitanika koji rade za medije u vlasništvu nevladinih organizacija, pa onda kod onih koji rade u privatnim medijima. Situacija je nešto bolja kod ispitanika koji rade u javnim medijima.

Najveći broj ispitanika ima redovnu plaću (njih gotovo 80%). Ako plaće kasne, najčešće se radi o kašnjenju do mjesec dana. Kašnjenje plaća najkarakterističnije je za medije koji su u vlasništvu nevladinih organizacija.

Ispitanicima koji su u radnom odnosu u najvećem broju slučajeva redovno se uplaćuju zdravstveno osiguranje i radni staž (80%).

Najveći broj ispitanika (84%) izjavio je da njihov medij dozvoljava udruživanje novinara s ciljem zaštite njihovih prava i promoviranja struke. Ispitanici koji su izjavili da im ovakvo udruživanje nije dopušteno ne dolaze iz javnih medija.

Daleko veći broj ispitanika učlanjen je u novinarska udruženja negoli u sindikate. Samo 18 posto ispitanika u članstvu je nekog od sindikata, dok je 62 posto njih učlanjeno u neko od novinarskih udruženja u BiH.

Najveći broj ispitanika smatra da u protekle tri godine nije bilo ni poboljšanja ni pogoršanja radnih uslova u njihovom mediju.

U pogledu zadovoljstva s različitim unutarmedijskim faktorima koji utječu na uslove rada i radna prava novinara i novinarki, ispitanici su pokazali najveće zadovoljstvo s autonomijom koju imaju u radu, a zatim s podrškom medija u slučaju vanjskih pritisaka i napada. Najmanje zadovoljstvo iskazano je u pogledu stručnog usavršavanja i finansijskih primanja.

Ispitanici su identificirali različite dokumente kojima se uređuje rad zaposlenika u mediju i utječe na uslove rada, kao i na radna prava novinara. Najveći broj kazao je da njihov medij ima Pravilnik o radu, a najmanje ispitanika je potvrdilo da njihov medij ima Pravilnik o napredovanju.

Najveći broj ispitanika identificirao je autocenzuru kao pojavu s kojom se vrlo rijetko, ponekad, često i svakodnevno susreću (70%). Ispitanici su kazali da se susreću s cenzurom u nekom periodu u 58 posto slučajeva i s neprimjerenim zahtjevima poslodavaca da pišu o određenoj temi ili osobi u 42 posto slučajeva.

U pogledu vanjskih pritisaka na novinare i novinarkе, ispitanici su identificirali političare kao one koji najčešće vrše pritisak na njih. Čak tri četvrtine ispitanika (75%) navelo je da političari na vlasti u nekom periodu vrše pritiske na njih. Iza njih slijede opozicioni političari, pa oglašivači.

Čak 40 posto ispitanika kazali su da su u protekle tri godine bili izloženi napadima ili prijetnjama. Ovo uključuje fizičke atake, prijetnje putem interneta ili uživo, pokretanje kampanje diskreditacije, otkaze, mobing na poslu, onemogućavanje izvještavanja s određenih lokacija, hakarske napade, širenje govora mržnje itd.

Kada dođe do kršenja novinarskih prava, ispitanici su u najvećem broju identificirali političare kao skupinu koja najčešće neadekvatno reagira, dok su novinarska zajednica i nevladin sektor označeni kao oni koji često i u potpunosti adekvatno reagiraju kada dođe do ovakvih situacija.

Percepcija vjerodostojnosti

Ispitani novinari i novinarkе u najvećem broju slučajeva visoko vrednuju vjerodostojnost i integritet njihovog medija u lokalnoj sredini. Čak tri četvrtine njih smatra da su vjerodostojnost i integritet uglavnom zadovoljavajući ili na najvišem nivou.

Nasuprot, vrlo je malo onih koji su kritički nastrojeni prema njihovim medijima. Samo 6 posto ispitanika smatra da su vjerodostojnost i integritet njihovih medija na nezadovoljavajućem nivou ili da uopće nemaju ove karakteristike.

Okruženje u kojem djeluju mediji i novinari

Općenito, ispitanici smatraju da su upoznati sa osnovnim zakonima, pravilima i smjernicama kojima se regulira rad lokalnih medija. Njih 9 posto izjavilo je da nikako nije upoznat s nekim od ponuđenih dokumenata, odnosno samo njih 6 posto ako se izuzmu kodeksi koji se ne odnose na sve ispitanike. Najveći broj njih identificirao je zakone o slobodi pristupa informacijama i pravila za ponašanje medija tokom izbora kao one koji s kojima su upoznati u značajnoj mjeri ili u potpunosti.

Ispitanici smatraju da su postojeći zakoni, pravila i smjernice u najvećem broj slučajeva u određenom obimu adekvatni. Samo 5 posto ispitanika rekao je da neki od ponuđenih dokumenata nisu nikako adekvatni. Najveći broj ispitanika označio je pravila za ponašanje medija tokom izbora pa zakone o slobodi pristupa informacijama kao najadekvatnije. Nasuprot tome, Zakon o autorskim i srodnim pravima označen je kao najmanje adekvatan.

c) Fokus-grupno istraživanje

Opće stanje radnih uslova i radnih prava u lokalnim medijima

Ispitanici smatraju da se uslovi rada i radna prava moraju gledati u kontekstu općeg finansijskog stanja medija. Oni drže da je finansijska situacija lokalnih medija lošija od onih na nacionalnom nivou, te da su finansijska primanja novinara iz lokalnih medija niža od onih koji rade za medija

na nacionalnom nivou. Pojedini ispitanici naglašavaju, da se ne radi samo o visini plaća, već o cijelom nizu prava povezanih s plaćanjem.

Ispitanici naglašavaju da postoje razlike između uslova rada i radnih prava kod zaposlenika u javnim medijima i onih u privatnim. Opće je mišljenje ispitanika da su uslovi bolji u javnim medijima, mada je kod određenog broja javnih lokalnih medija situacija teška.

Prekovremeni rad

U pogledu dužine radnog vremena, odnosno ostvarivanja pravične naknade za prekovremeni rad, ispitanici smatraju da je situacija u lokalnim privatnim medijima nepovoljna, dok taj problem nije naročito izražen kod lokalnih javnih medija.

Napadi na novinare

Nekoliko učesnika fokus-grupe identificirali su pritiske i napade na novinare kao jedan od najvećih problema s kojima se suočavaju novinari u lokalnim medijima. Ostali učesnici nisu se izjašnjavali po ovom pitanju.

Vjerodostojnost lokalnih medija: služenje javnom interesu ili politička instrumentalizacija

Mišljenja ispitanika o vjerodostojnosti lokalnih medija su podijeljena. Jedni smatraju da lokalni mediji služe interesima javnosti i da uspjevaju da na adekvatan način informiraju građane o najvažnijim lokalnim temama i ispitanicima.

Nasuprot tome, iskustva nekih ispitanika su takva da se svaka kritika u lokalnim medijima doživljava kao napad na vlast i često se zbog toga može dobiti etiketa izdajnika.

Budućnost lokalnih medija: Privatizacija?

Većina učesnika smatra da mora doći do promjena i da će se one desiti s njihovim učešćem ili bez njega. Mišljenja o modelu privatizacije izrazito su negativna. Nasuprot tome, postoji svijest da je mediji trebaju služiti javnom interesu, ali kako to postići nije do kraja iskristalizirano.

Unapređenje uslova rada i radnih prava: prijedlozi

Strateški prijedlog jeste da se lokalni mediji oslobode pritiska političkih struktura i da počnu djelovati kao autonomni akteri koji su na usluzi javnosti. Ovo uključuje prije svega osiguranje finansijske nezavisnosti, ali i generalno uspostavljanje autonomnog statusa profesije koja bi bez političkih pritisaka donosila odluke.

Jedan od prijedloga je da se kreira zakonska regulativa koja će osigurati veću autonomiju novinara.

Drugi prijedlog je da se zapošljavanjem većeg broja ljudi u lokalnim medijima smanji pritisak na novinare kako bi mogli kvalitetno obavljati svoje radne zadatke.

Nekoliko učesnika fokus-grupe ukazalo je na potrebu solidarnosti i organiziranja novinara i novinarki na profesionalnim osnovama, te javnog ukazivanja na probleme s kojima se suočavaju.

PREPORUKE

1. Postojeći mehanizmi i inicijative kojima se nastoji smanjiti napadi na novinare trebaju biti još snažnije podržani.

Napadi na novinare su neprihvatljivi, a čini se da oni predstavljaju novinarsku svakodnevicu.

2. Pokrenuti strateške aktivnosti s ciljem umanjnja i eliminiranja političkih utjecaja na lokalne medije

Ove aktivnosti moraju imati začetak u novinarskoj zajednici, ali i različiti akteri iz nevladinog sektora trebaju ovo prepoznati kao značajan problem ne samo za normalno funkcioniranje medija već i za funkcioniranje demokratskog društva. U konačnici ove aktivnosti bi trebale rezultirati donošenjem zakonskih garancija medijske nezavisnosti i promjenom ponašanja glavnih aktera koji nastoje limitirati medijsku nezavisnost. Međutim, za početak je potrebno ovo prepoznati kao gorući problem i staviti ga u fokus rasprave i zagovaračkih aktivnosti.

3. Podržati inicijative za unapređenje prava novinara i novinarki u lokalnim medijima.

Prioritetne oblasti uključuju zahtjeve za: (a) ukidanje neplaćenog prekovremenog rada, (b) snažnije sindikalno i profesionalno udruživanje, (c) unapređenje radnog zakonodavstva itd.

4. Ojačati koncepte slobode medija i medijske nezavisnosti.

S jedne strane, ovo je neophodno uraditi donošenjem zakonskih propisa i principa, kao i usvajanjem profesionalnih smjernica. Preporuka iz Izvještaja o napretku BiH Evropske komisije¹⁹ da BiH usvoji zakon o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima u skladu s EU standardima, svakako je prilika da se koncepti medijske slobode i nezavisnosti osnaže. Međutim, to bi trebalo uraditi i kroz niz drugih zakonskih i podzakonskih akata, kao i kroz samoregulatorne mehanizme. Također, osnaživanje medijskih sloboda i nezavisnosti podrazumijeva i promjenu ponašanja ključnih aktera, kao što su medijski profesionalci i vlasnici, političari, oglašivači i drugi, kako se ne bi ponovila situacija da imamo propise usklađene s visokim međunarodnim standardima i prakse koje su im potpuna suprotnost.

¹⁹ Vidi str.72 of https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/bosnia_and_herzegovina_report_2020.pdf

5. Otpočeti ciljane i strukturirane diskusije o budućnosti lokalnih medija.

Promjene su neizbježne i bolje je biti proaktivan u takvoj situaciji. Rješenja koja povezuju javni interes lokalne zajednice, slobodu i nezavisnost medija i njihovu finansijsku konsolidaciju trebaju biti prioritet, bez obzira da li ona podrazumijevaju zadržavanje postojećeg modela javnih medija, privatizaciju ili njihovu transformaciju u medije zajednice.